

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

Year 12

СІЧЕНЬ — 1992 — JANUARY

Number 39-40

КВІТЕНЬ — 1992 — APRIL

"БАНДУРА"

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор Мішалов, д-р І. Соневицький, проф. Дарія Каранович-Гординська, Роман Савицький, композитор Юрій Олійник, д-р І. Маглай (Туб), д-р М. Рубінець (УНР).
Англомовна: Ліда Чорна, Петро Матіяшек.
Гол. редактор: Микола Чорний

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ:

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

"BANDURA"

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the "Bandura".

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — 15.00 дол.

Поодиноке число — 7.00 дол.

Канада — 17.00 дол.

Інші країни — 17.00 дол.

Поодиноке число — 8.50 дол.

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — 15.00 дол.

Per issue — 7.50 дол.

All other countries:

Annually — 17.00 дол.

Per issue — 8.50 дол.

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

для

ЖУРНАЛУ

„БАНДУРА“

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ

журналу

„БАНДУРА“

залежить тільки від Вас!

Subscription in U.S. Dollars only.

The Bandura Magazine is an important
Journal devoted to Ukrainian folk music.
Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be
published without your support

ЗАГЛИБЛЕННЯ ДО КОРЕНІВ

Що може музей? Скажімо такий, як в Івана Макаровича Гончара в Києві? Дуже багато. Особливо в плані національного відродження. Такий музей не лише дає нашим очам, а через них і серцю, збагатитися красою витворів рук українського мистця, його скульптурними, живописними роботами, етнографічними дослідженнями, цікавими колекціями, окремими експонатами, він може переродити людину, спрямувати її подальше життя у корисне і потрібне рідному народові русло. А "Світлиця" Івана Макаровича (так називається одне з приміщень його житла і музею) приваблює до себе людей культурологічної діяльності: скульпторів, мистців, письменників, акторів, журналістів, етнографів або й просто українофілів. Відвідали музей і гості з багатьох куточків нашої планети.

Пригадується один із цікавих вечорів-зустрічей, що відбувся три роки тому, коли до Івана Макаровича завітали бандуристи й кобзарі — Остап Стахів зі Львова, киянин Микола Будник, австралієць Віктор Мішалов. Мистецтво, яке ці люди репрезентують, у великій пошані в Івана Макаровича. Він має у своїй колекції старовинний торбан, завше любить послухати гарний спів і гру. А тоді його "Світлиця" була повна-повнісінька людей, яких об'єднувала любов до рідної української культури, пісні. Був серед нас і любитель живопису, початкуючий літератор, філолог за освітою Анатолій Пасічний. Розмови, доброзичливі суперечки, оповіді про свої захоплення закінчилися чудовим концертом.

Грали присутні на різних інструментах: М. Будник — на зробленій власноручно старосвітській бандурі, О. Стахів — на львівській бандурі конструкції майстра Герасименка, а В. Мішалов — на київській, з перемикачами, і на харківській. Глибокі народні думи, виконані М. Будником, прекрасні народні пісні у виконанні О. Стахіва, надзвичайно складні інструментальні твори Г. Хоткевича, виконані В. Мішаловим його демонстрування харківського способу гри на бандурі, захопили усіх присутніх. А Анатолія Пасічного просто вразили.

— Я тоді зрозумів, що таке бандура в нашій музичній культурі, яке це чудове, суто українське неповторне мистецтво, і як його треба оберігати й плекати, адже воно ледь не загинуло, — сказав Анатолій.

І відтоді його життя круто змінилося. Маючи од природи хист організатора, він, за порадою Івана Макаровича, разом з багатьма іншими за цікавленими людьми готує перший з'їзд кобзарів, прагнучи хоч якось консолідувати ті слабкі й розпорошені по республіці сили, які були в наявності на Україні в 1989 році.

Перша спроба була не зовсім вдалою, але Анатолій не опускає рук і продовжує далі працювати на терені кобзарства. Вирішує навчитися виготовляти кобзи і бандури, знаючи, що майстрів, які їх уміють робити — одиниці на Україні. Отож іде в науку до вже згадуваного кобзаря Миколи Будника — представника народної школи виготовлення інструментів. Вчиться також і в Едуарда Кобилянського, котрий репрезентує класичний

напрям виготовлення скрипки й віолончелі, вивчає його з тим, аби поліпшити акустичні спроможності бандури.

Підходить він до свого навчання творчо, прагнучи вдосконалити сучасну, зокрема київську бандуру, виготовлену на чернігівській фабриці музичних інструментів. Прагне спростити і поліпшити технологію виготовлення бандур, розробити й перспективну технологію їх масового виготовлення.

— Нині я часто бачу дітей, — говорить Анатолій, — учнів музичних шкіл, які тягають оці великі й важкі "чернігівки" вагою 5-8 кілограмів. Граючи, не дістають до басів. Та й цих інструментів у наших умовах дуже тяжко дістати. І я замислився над тим, як же хоч трохи полегшити дітям життя. Адже оця надмірна вага і довжина нерідко відбивають у дитини бажання вчитися гри на бандурі. Поступово визріла думка: зробити сучасний зразок "чернігівки" без перемикачів, щоб вона легко й швидко виготовлялася фабричним, а не кустарним способом, досягти простоти технології виготовлення, полегшити її вагу і залишити незмінним сучасний стрій бандури в тональності соль-мажор. Тобто виготовити доступний для всіх інструмент. Звісно, в майбутньому хотілося б виготовити й сучасніший варіант київської бандури з перемикачами.

Такі задуми вимагали бодай елементарних умов для праці. Необхідне було приміщення для майстерні. І Пасічний його знайшов. У центрі Києва, по вулиці Гоголівській.

Скільки зусиль це коштувало, знає тільки він і ті, хто допомагав йому "вибивати" приміщення. Вже тоді воно замислювалося, не лише як мале підприємство, де б виготовлялася певна продукція, а як осередок спілкування носіїв народної пісенної традиції — кобзарів, як школи гри на бандурі, виготовленій майстром Анатолієм Пасічним.

Утворенню "Кобзарської громади" — навчально-просвітницького об'єднання, чиїм директором став колишній міністерський клерк А. Пасічний, сприяли депутат Верховної Ради України Л. Танюк, начальник головного управління культури київського міськвиконкому М. Безверхий, голова Шевченківського райвиконкому П. Романюк, депутати міськради М. Стріха та К. Гордієнко, директор науково-виробничого центру "Ритм" (ця організація є на сьогодні засновником і головним спонсором "Кобзарської громади") С. Макітрюк, заступник голови Спілки кобзарів України Б. Списаренко. Надає меценатську допомогу і мале підприємство Української Духовної Республіки "Роставиця". Звичайно ж, годі уявити діяльність об'єднання без самих кобзарів — А. Бобиря, П. Супруна, В. Єсипка, В. Кушпета, В. Горбатюка, М. Будника, Б. Островського та інших киян-кобзарів, чий внесок багато в чому просто неоціненний.

Головних завдань і функцій у "Кобзарської громади" цілий комплекс. У найширшому розумінні — пропаганда кобзарського мистецтва усіма існуючими засобами. Скажімо крім згадуваного осучаснення вже існуючих нині клясичних зразків бандури, тут відновлюється репертуар і школа гри на бандурі старосвітській, кобзі Остапа Вересая, торбані, бандурі харківській, тобто відбувається сприяння всім різновидам кобзарського

мистецтва.

Лише одна з трьох кімнат приміщення об'єднання править за майстерню, де Анатолій працює разом зі своїми учнями, нині вже фактично зрілими майстрами Геннадієм Зеленіним та Миколою Камуром (саме тут народилися одні з перших копій вже згадуваної старосвітської бандури зразка 1740 року та вересаєвої кобзи), друга стала діловим офісом майстра-директора, а третя є водночас вітальною, концертною зальною і навчальною клясою. Тут з учнями працюють талановиті педагоги — заслужений артист УРСР В. Єсипок і Л. Чепурна, проводяться бесіди-концерти для всіх бажаючих — шанувальників кобзарського мистецтва, або й просто збираються любителі й творці бандури поговорити про свої проблеми.

З часом А. Пасічний планує проводити тут і "визвілки", відновлюючи давню традицію — своєрідні випускні іспити, котрі складають молоді кобзарі своїм учителям у присутності інших досвідчених кобзарів, котрі спільно вирішують — благословити чи ні учня на самостійну працю. Одна з гарних нових традицій клубу — відзначення круглих дат грандів кобзарства. Членам клубу і нині згадується тепла атмосфера святкування 75-річчя з дня народження народного артиста України Андрія Бобиря, цікаві розповіді про минулі роки, віртуозна гра на бандурі, чудовий спів іменника, котрі він продемонстрував, незважаючи на вік.

При майстерні клубу, окрім виготовлення інструментів, шиються майстриною Оксаною Білоус гарні футляри з написом "Кобзарський клуб Київ", кладеться малюнок відповідно до побажань замовника. Усе це слугує гарною реклямою об'єднанню. Тут же провадиться і ремонт бандур. З часом виготовлятимуться й штучні нігті для гри на інструменті.

Уже мовилося про вагомість внеску київських кобзарів у діяльність об'єднання. Розповім дещо конкретніше. Унікальною є нині кобзарська діяльність Володимира Кушпета. Закінчивши київську консерваторію по класі бандури (а навчають там грати, як відомо, на найбільш вдосконаленій сучасній київській бандурі з перемикачами тональностей конструкції О. Скляра), досконало володіючи технікою гри на інструменті, вирішив навчитися в подальшому грати на старовинних інструментах: старосвітській бандурі, кобзі О. Вересая й торбані, ну й, звісно, співати під їхній супровід.

Кобза Остапа Вересая є, на думку А. Пасічного, музичним відкриттям ХХ століття. Цікаво, що славетного кобзаря випадково зустрів на початку століття М. Лисенко, належно поцінував твори, виконувані О. Вересаєм, записав їх ноти. Описав стрій інструмента, без якого неможливо відновити школу гри. А вже Володимир Кушпет віднайшов усі ці записи в музичній бібліотеці Києва. Отож кобза Вересая має шість басів і шість приструнків. Під час гри баси перетискаються, так, немов би на грифі є ладки (як під час гри на гітарі), однак насправді їх немає і слід мати неабиякий досвід, аби вправно акомпанувати. Серед записів М. Лисенка був і малюнок друга Т. Шевченка, Л. Жемчужникова, який зображав інструмент. Саме за цим малюнком виготовив вересаєву кобзу

М. Будник. В. Кушпет оволодів інструментом, зберігши манеру гри О. Вересая, вивчив усі твори, які збереглися в тих історичних записах, і нині виконує ці речі на концертах. На кобзі виконує він і власні твори, написані на слова сучасних українських поетів.

У В. Кушпета є вже і здібний учень — Юрій Баришовець з міста Збаража, що на Тернопільщині. Для нього виготовив інструмент вже А. Пасічний. Отож поки що в цілому світі лише ці двоє людей володіють мистецтвом гри на кобзі О. Вересая.

Ось так завдяки невтомній спільній праці клубівців відновлено унікальну кобзарську традицію, повернено рідній культурі неповторну мистецьку спадщину одного з найбільших гомерів України.

За технологією давних майстрів виготовлено А. Пасічним та його помічниками вже не одну старосвітську бандуру. А її креслення знято з інструмента кобзаря Недбайла — зразка року 1740-го. Бандура ця, на жаль, знаходиться в Москві, в музеї етнографії. Стрій тут — ре-мінордіатонічний, бандура настроюється під голос виконавця. Під час гри інструмент притискається до серця, мовби з'єднуючи душу людини з душею бандури. З цієї манери акомпанементу розвинувся вже згадуваний харківський спосіб гри.

І, нарешті, найновіше досягнення Анатолія, — бандура "Мрія", — власний сучасний варіант найуживанішого нині на Україні інструмента — "чернігівки" без перемикачів. До середини травня (1991 р.), коли писалися ці рядки, виготовлено лише два зразки такого інструмента. Він, звісно, ще не в усьому остаточно досконалий, однак уже має ті переваги, про які мовилося вище — важить 2-2,5 кг, що у 2,5-3 рази менше від фабричного, а його акустичні спроможності значно більші. Інструмент чудово резонує, має глибокий, бархатний звук. Недаремно, працюючи над новою технологією виготовлення, майстри проаналізували всі відомі зразки бандур й інших музичних акустичних інструментів, таких, скажімо, як скрипка, альт, віолончель та ін.

Випробували "Мрію" всі члени клубу. Відгуки були різні. Однак прибічниками нового стали А. Бобир, В. Єсіпок, В. Кушпет, люди, безумовно, авторитетні серед кобзарів і бандуристів. В. Єсіпок вже й концертував із "Мрією". Виготовлено інструмент подібного типу і для дітей — він ще легший вагою (1-1,5 кг), ще дзвінкіший і тембрально багатший.

— Я сподіваюсь, що всі ці переваги, — міркує пан майстер А. Пасічний, — коли інструмент буде розроблено остаточно й налагодиться його серійне виробництво, приваблюватимуть й іноземних музик, і не лише українського походження, і він стане побутовати й за межами республіки, будучи доступним для освоєння.

А нині А. Пасічний виношує задуми щодо виготовлення власного варіанту київської бандури з перемикачами.

Усім, кого зацікавить поданий матеріал, подаю координати "Кобзарської громади": м. Київ, вул. Гоголівська 13/30, "Кобзарська громада". Тел. 216-49-70.

ТРАДИЦІЯ ТА ІМПРОВІЗАЦІЯ В ПІСЕННОМУ ВИКОНАВСТВІ (НА МАТЕРІЯЛІ УКРАЇНСЬКИХ ДУМ)

Співдія традиції та імпровізації, мабуть, ні в одному із видів творчості не виявляється у таких динамічних стосунках, як у фолкльорі. Його споконвічна ознака — усність творення та побутування — зобов'язувала до збереження в пам'яті носіїв народної творчості великого мистецького доробку. Водночас усність була й стимулом оновлення образів, що могли призабутися, "синонімізації" образного мислення у фолкльорі, його постійного збагачення несподіваними поворотами думки, свіжими емоційними барвами під впливом живих життєвих відчуттів та переживань.

Зв'язки традиції та імпровізації у фолкльорі цікаві, зокрема, у тих жанрах, де творчість невід'ємна від народно-професійного виконавства. Багатий матеріал з погляду взаємодії традиції та імпровізації репрезентує пісенний епос. Для імпровізації тут є великі можливості з ряду причин. **По-перше**, пісенний епос ніколи не був масовою творчістю, функціонально прикріпленою до певного роду дії; індивідуальність виявлялася у ньому сильніше, ніж у творах, виконуваних колективно. **По-друге**, епічні твори, відзначалися певною специфікою побутування. Виконавець, що не завжди був спроможний з усної передачі докладно запам'ятати кількасот, а то й кілька тисяч пісенних рядків, засвоював тільки сюжетну послідовність твору та його периферійні частини komponував на свій лад. **По-третє**, мовна динаміка пісенної епіки, зокрема дум, наближена до співаної прози, не сковувала форми сталими рамками строфічної будови. Нарешті, наявність інструментального супроводу в епічних творах відкривала додаткові можливості для імпровізації, оскільки інструментальне виконавство має для цього більше потенцій, ніж вокальне.

У даній статті ми прагнемо показати можливі способи виявлення співвідношень між елементами стабільними, що уособлюють переважно традиційне начало та індивідуально-імпровізаційними в епічному виконавстві (на матеріалі українських дум).

Імпровізація в думах відіграє важливу роль і виступає тим рельєфніше, чим більша творча фантазія виконавця.

Щоб об'єктивно оцінити міру імпровізації в пісенній епіці, варто виділити два рівні її вияву: а) композиційний рівень у макро- і мікромасштабах словесного і музичного цілого; б) сонорно-візуальний рівень, який виявляється в нюансах твору, що не фіксуються в нотах, а реалізуються тільки в процесі його виконання. Найважливішими із характеристик другого рівня є тембр голосу (низький, високий, середній, м'який, різкий), агогічні відхилення, міміка, спосіб гри на інструменті — голосний, стушований, більш віртуозний, менш віртуозний, тобто цілий комплекс емоційно-психологічних відтінків у трактовці твору.

Говорячи про міру імпровізації в пісенній епіці, слід мати на увазі й те, що вона була неоднаковою на різних етапах розвитку епічної твор-

Запис М. Лисенка

Запис Ф. Колесси

Гей, гей!

Гей, гей, гей, гей, гей, гей, гей, гей! Ой у

Ой та

святу-ю неділеньку да барзо ра-но, по-ра-нень-ку

у свя-ту-ю не-ді-леньку барзо ра-но, пора-нень-ку

ой да то ж то то не си-зі-ї ор-ли закле-ко-та-ли

ой да то ж то то не си-зі-ї ор-ли за-клеко-та-ли

як то бідні-ї не-воль-ни-ки у тяжкій турецькій нево-лі за-

як то бідні-ї не-воль-ники у тяжкій турецькій нево-лі за

плакали, гей! У гору ру-ки підій-ма-ли

плакали, гей! У гору руки підій-ма-ли

чості. Тому висловлена колись думка про "неповторність" зразків дум, виконуваних кобзарями й лірниками (такими, як О. Вересай, Г. Гончаренко, А. Скоба) правильна щодо виконавського, а не змістовно-композиційного рівня їхнього репертуару. Визначення думи, як вільної імпровізації, вимагає уточнення.

Імпровізація у фолклорі розглядалась переважно на матеріалі словесної творчості й значно менше у взаємодії слова і музики. Як покажемо далі, імпровізація у текстах та мельодіях проступає різною мірою.

З метою дослідження імпровізаційної техніки доцільні такі аспекти порівняння матеріалу:

— діяхронний — розгляд різночасових записів дум від одного співака;

— синхронний — порівняння одночасових записів дум від одного співака.

При розгляді відношення імпровізації до традиції багато може прояснити порівняння однієї й тієї ж думи, виконуваної різними співаками близьких територій, співаками віддалених територій та рецитацій учнів й учителів. На жаль, маємо обмаль прикладів для таких порівнянь, але й вони відкривають досить цікаві закономірності імпровізаційної техніки. За зразок для аналізу нехай послужить дума "Невольницький плач" у виконанні Опанаса Сластіона. Перший запис від нього зробив Микола Лисенко 1903 року слуховим способом; другий запис — на фонограф — здійснив у 1908 році та розшифрував Ф. Колесса.

Характерно, що тексти одного і другого варіантів майже тотожні. Відміни зводяться до таких нюансів: у 6-му уступі (із 11-ти) в Колесси на дві фрази більше — "...з ряду до ряду заходжайте, по тричі в однім місці невольника затинаяте"; у 8-му уступі є такі додаткові слова (в порівнанні з Лисенковим варіантом): "Ой, як стали то...". Крім цих, відміни зводяться до наявності або відсутності вигуків, сполучників ("гей", "та"). У **мельодії** картина інша. Щоб показати ці відміни, за одиницю поділу ми прийняли музичну фразу на одному диханні — "мельосегмент". Стабільні фрази — сегменти в зіставленні позначені великими буквами, вони ж у зменшенні — малими. Зірками додатково помічені невеликі зміни у сталих сегментах.

У двох різночасових варіантах одної думи, які тут подані у вигляді партитури, наявні одні й ті ж музичні фрази. Проте, послідовність їх розташування відмінна.

Запис 1 A(1) B(2) C(3) D(4) C(3)* b(2) C(3) E(6) C(3) B(2)

Запис 2 A(1)* C(3) B(2) D(4)* B(2)* b(2)* C(3) E(6) b(2) B(2)

Порівняння наведених варіантів засвідчує стабільність тексту при повторному записі думи від одного кобзаря та імпровізаційну змінність мельодії. Але зміни виникають у ній не за рахунок створення нового матеріалу, а лише перестановки вже існуючих "будівельних блоків" — фраз. Найбільше змінних нюансів проступає в мікромасштабах мельодії, що яскраво відбиває змінність емоційно-психологічних імпульсів виконавця.

Приклади індивідуального виконавства у фольклорі переконливо свідчать, що, крім здібностей, які дозволять творчій особистості виходити за межу засвоєних традиційних навиків, на інтерпретацію епічного твору помітно впливає і психологічний стан виконавця, його настрої, а також настрої аудиторії. Проте, якими б дійовими не були відзначені фактори, вони ніколи не були сильнішими за прив'язаність виконавців до традицій своєї виконавської школи. В межах "рухомої" імпровізаційної системи великої епіки — її внутрішня мобільність завжди врівноважена об'єктивною дією традиції. Комбінація сюжетних блоків у думах підпорядкована логічному стрижню сюжету. Проте, динаміка образних характе-

ристик часто залежить від гостроти відчуття образу виконавцем.

Одночасова імпровізація народних виконавців, як правило, однотипніша, ніж імпровізація на ту ж тему в різні часи. Найстабільнішими частинами в побудові уступів є початки-заспіви, переважно на словах "ей", "гей", "ой" і каданси. Початок рецитації кобзаря — це семантичне зерно, лейттема його рецитації, від якої відщеплюються усі подальші сегменти, хоч і різні за контуром мелодії, але досить споріднені основною родовою ознакою епічного мельосу — говірковою динамікою.

Якщо імпровізаційні зміни в межах репертуару одного співця найпомітніші в мелодії (як у різночасових, так і одночасових записах), то порівняння тих же дум, виконуваних різними кобзарями, дає іншу картину. Імпровізаційні різночитання очевидні в тексті, тоді як мелодія виявляє один тип музичного вислову, що об'єднує рецитації кобзарів досить широкої географічної зони. Ось, наприклад, фрагмент однієї і тієї ж частини "Думи про азовських братів", записаної від лірників Миколи Дубини з Полтавщини та Назара Баклага з Харківщини.

У Дубини: "...Ой, брати мої рідненькі,
Соколи ясенькі,
Хоч мало-немного подождіте,
Міждо себе на коні возьміте.
Хоч версту места в християнські
города подвезіте.
Алі й у чистому полі, ей
Ей з плеч головоньку здійміте (2)
А, ой, козацьке, молодецьке тіло моє похороніте (2)
Та птицям тіла, а та мого тіла
А на поталу не дайте..."

У Баклага: "...Братіки рідненькі,
Голубочки сивенькі,
Хоч малоє время обождіть,
А між коні возьміть,
Свого брата рідненького повезіть.
Або, братіки, із плеч голову ізніміте,
А все, братіки, тут не покиньте,
Бо тут краї голодні,
Води холодні,
Земля камяная,
Вера бусурменська проклятая..."

З музичного боку рецитації Дубини і Баклага є відображення єдиної інтонаційної настройки, тканиною майже однакової фактури, подібного малюнка. Коли б з'єднати фрагменти обох рецитацій, між ними важко було б помітити "шов".

Важливим моментом, що впливає на внутрішню структуру вільної рецитації, є темп виконання. У Дубини — він повільніший, ніж у Баклага. Перша — ближча до протяжної пісні, має чіткіші та глибші цезури; в другій же, виконуваний швидкою говіркою, вони мілкіші. Фрагмент ре-

цитації **Дубини** поділений у такий спосіб:

”А найменший, піший піхотинець за
кінними братами уганяє,
Ай об сире коріння // та й об біле каміння
Свої ножки побиває //, сліди кров’ю заливає...”

У Баклага: ”Третій менший піхотинець біжить //
доганяє, за стремена хватає //,
На жовте коріння ноженьки збиває, на біле
каміння сліди кров’ю заливає...

Для простеження співвідношень традиції та імпровізації цікавий ще один ракурс порівнянь рецитації різних поколінь виконавців, учителів та учнів. Ті нечисленні матеріали, які збереглись, включаючи опис кобзарсько-лірницького навчання, свідчать, що дотримування традицій було тут першорядним. Відомо, що без оволодіння необхідним традиційним репертуаром дум, певних жанрів пісень, учні кобзарсько-лірницьких шкіл не отримували ”визвілки” (диплому) і не мали права вести самостійної мистецької практики, виховувати своїх учнів. У пору розквіту кобзарських та лірницьких корпорацій правила дотримування чистоти стилю були суворіші, ніж тоді, коли цехові установи почали зникати. Коли в репертуарі кобзарів ХІХ ст. вдається простежити генетичну спадковість щодо репертуару, виконавчого стилю, то у їх нащадків у ХХ столітті ця спадковість помітна значно менше.

Різні порівняльні аспекти епічних рецитацій дозволять зробити висновки, що імпровізація в тексті та музиці (в розумінні експромтного повторення) застосовувалась народно-професійними виконавцями дуже коректно. Індивідуальне суворо було підпорядковане об’єктивно традиційному.

В епічному виконавстві змінні елементи слід розглядати як доповнення до єдиного в своїй основі концептуального задуму. На відхилення від цього задуму в індивідуальному виконавстві впливали різні фактори — темпоральні, психологічні. В одночасових записах міра варіювання значно менша, ніж у різночасових, що зумовлене психофізичною настроєністю виконавця. Тексти дум (словесні і музичні) при повторних записах від одного виконавця завжди однотипніші, ніж ті самі від різних виконавців. Вони й повніше розкривають індивідуальний імпровізаторський хист. Проте закони логічного зв’язку в змісті та структурі епосу настільки міцні, що імпровізаційні відхилення становлять не більше, як ”аплікаційний” ряд в стосунку до монолітної цілості.

Таким чином у співвідношенні традиції та імпровізації в епосі домінуюча перевага на боці першої. Численні варіанти дум є, по-суті, відхиленнями від канонізованої епічної моделі, яка стала основою для постійних оновлень. Якщо ж така модель існує як єдине художнє ціле, то всі доповнюючі її елементи сприймаються як органічна частина цілого. Не дивно, що великі відхилення в бік від епічної традиції, що їх дозволяли собі окремі виконавці, виявлялись несумісними з усталеним поняттям і уявленням про єдиний епічний стиль.

КОМПОЗИТОР ОСТАП БОБИКЕВИЧ

1889-1970

Нав'язуючи до статті проф. д-ра Ігора Соневицького у попередньому числі (35-36) журналу "Бандура" про "Життєвий і творчий шлях Нестора Нижанківського", публікуємо автобіографію його двоюрідного брата, композитора Остапа Бобикевича, написану за 5 літ до смерті, що її прислав нам зі свого архіву співак-виконавець пісень О. Бобикевича Богдан Шарко. Залишаємо мову автора без змін.

*"Наша пісня — благовісна
Гармонійна, мила,
Любить, пестить і голубить,
Мов ті сонні крила."
о. Віктор Матюк (1952-1912)*

Народився 4.9.1889 в селі Слобода, коло Болехова (Галичина), де мій батько був священиком. Батько, о. Олекса Бобикевич, був одружений з Осипою Нижанківською, дочкою пароха Дідушиць Великих, а сестрою о. Остапа Нижанківського, пароха села Завадів біля Стрия, відомого композитора.

Був я ще маленьким, як мій батько переїхав до Стрия, де працював як гімназійний учитель німецької й латинської мов, та був сотрудником парохії в Стрию і народним діячем Стрийщини.

Від дитячих років любив я природу і музику. Любив я шум ріки Свічі, шум лісів, а маючи гарний голос, від перших років гімназії належав до хору та на концертах виступав як соліст. (Свіча, гірська ріка, яка пливе коло села Дідушиці Малі, де парохом був мій дід, о. Христофор Бобикевич.)

Початки гри на фортепіяні дала мені моя мама, а відтак дальшу науку гри давав мені в Стрию професор Левінський. За диригентури мого вуйка, о. Степана Нижанківського, був я акомпаньйатором "Стрийського Бояна".

Закінчивши гімназію в Стрию і знаючи важку долю наших професійних музик (композитор Денис Січинський був дальшим свояком моїм) вирішив я вибрати більш практичний фах та виїхав на студії до Відня, які закінчив у 1912 р. дипломом лісового інженера. Перебуваючи у Відні удосконалював я гру на фортепіяні, брав участь в музичнім життю української, тоді чисельної громади Відня, був у приятні з пізнішим оперовим співаком Романом Любінецьким.

З Відня повернувся я до Львова, де був державним урядовцем, а рівночасно акомпаньйатором "Львівського Бояна" за диригентури д-ра Михайла Волошина. З мистцем-скрипалем Євгеном Перфецьким відбув я ряд концертів по усіх більших містах Галичини, як його акомпаньйатор.

Перший мій твір, а саме композицію на фортепіан, написав я вже як

учень гімназії в Стрию. Було це до деклямації Шевченка "Гамалія", яку я сам відіграв на концерті Шевченка, а декляматором був гімназист Михайло Бігун.

Пісні почав я писати у 1920 р. Перша моя пісня до слів В. Щурата "Червоні маки", була виконана при моїм акомпаньяменті оперовим співаком Климом Чічкою-Андрієнком в 1924 р. у Львові. Писані мною пісні були не тільки ліричні, вони були сумні, меланхолійні. Та недовго тішився я побутом в Галичині. Польська влада перенесла мене як урядовця до центральної Польщі. Працюючи як інженер, цікавився я музичним життям, а будучи близько Варшави, брав лекції композиції у професора варшавської консерваторії Рутковського. У Варшаві вийшли теж друком 2 перші альбоми моїх сольових пісень під моїм псевдонімом Орест Тирса.

Працюючи серед природи лісів і розлогих піль — я тужив за рідними сторонами. У вільних хвилинах я сідав за фортепіан; для складення пісень підходили мені найкраще поезії Шевченка, Олеся, Філянського, Лесі Українки. З тих часів походять пісні "О воленько", "Ллється море", "Лебеді плавають", "На вигнанні дні течуть, як сльози" та хорова пісня "Живи Україно" (до слів Олеся), "Думи мої" (Шевченка), "Дума" (Кулика), "Так часто сниться" (І. Наріжної), "Не йди доріжкою" (Філянського), "Ой не зникли золотії терни" (Л. Українки) та інші.

У 1943 р. відбувся у Львові вечір моїх пісень. Сопрано Марія Свірська, тенор І. Пакос та баритон Дометій Йоха виконали 18 пісень в супроводі фортепіану. В 1944 р. я залишив рідні сторони та виїхав з ріднею на захід. Пройшовши важкий шлях подорожі серед злиднів і невгод, прибув я до Німеччини, де поза частинними зайняттями як член Професорської Ради УТГІ я komponував і komponування сталося моїм основним зайняттям.

Я бачу, що пройдений важкий шлях, чужина, туга і сум — вони мимовільно позначили свій вплив на мої композиції. Мені підходили поезії сумного, або релігійного змісту. Я знова найрадше писав до слів О. Олеся, Шевченка, Філянського, але й до патріотичних слів Франка, Г. Чупринки, Карманського, Сосюри, С. Луцького та інших. З хорових пісень згадаю: "Спіть хлопці, спіть" (Карманського), "Любіть Україну" та "На могилі Шевченка" (Сосюри), "Тобі Україно" (Луцького), "Ми не кинемо зброї своєї" (Олеся), а з релігійних хорових: "Молитва скитальців" (Угрига-Безгрішного), "До стіп Твоїх небесна мати" (о. Труха). Із сольових релігійних згадаю "Марія" і "Благословенная в женах" (Шевченка), "Гимн до Богородиці" (Грицяя), "Радуйся Маріє" (Климкевича), "Отче наш" і "Остави нам долги наші" (Янева).

Виконавцями пісень сольових були відомі наші співаки, як: Руснак (мою "Думу" виконував він в усіх таборах Німеччини, відтак за океаном), Голинський, Йоха, Старицький, Рейнарович, Гошуляк,¹ Шерей, Л. і І.

1. Наспівав пісні на платівці.

Мацюки, П. й І. Черняки, — з молодших Шуфлин, Серафимович, Шарко, Луців, Євсевський та інші.

У 1954 р. видано за стараннями "Фонду Української Культури" моїх 15 пісень сольових друком. До слів Шевченка маю 12 пісень (в тому один дуєт і одно тріо) готових до друку.

У січні 1965 р. відбувся в Мюнхені (з нагоди мого 75-ліття) вечір пісень, на яким виконано 16 моїх пісень сольових, один дуєт та на якому піаністка Галина Коваль відіграла "Українську Рапсодію".

Пісні хорові мої в Європі покищо не виконувані. Усі вони вимагають для вірного виконання більшого зіспівання хорів та остаються покищо в мене в рукописах.

Остап Бобикевич

* * *

Цю автобіографію бажаю доповнити розповідями О. Бобикевича, з яким в'язала мене, як виконавця його пісень, довголітня співпраця. О. Бобикевич втратив в юнацькому віці батька, а після смерті опікувався сиротою його вуйко, відомий народовецький діяч Галичини, посол до австрійської Палати Панів, адвокат д-р Євген Олесницький, який після смерти одинокої доньки усі батьківські почування присвятив молодому Остапові, уможлививши йому у Відні дальшу науку гри на фортепіані та відвідування опери й концертів, а побуваючи у Відні на парляментарних сесіях, брав свого вихованка на культурні імпрези.

Працюючи в центральній Польщі, на замовлення поляків-співаків Бобикевич поклав на ноти вибрані ліричні поезії польських поетів: Адама Асника, Леопольда Штаффа, Казимира Тетмаєра, Кремера і Васьковського, здобуваючи прихильну оцінку, а на одному бенкеті у польського графа, підчас якого Бобикевич виконував на фортепіані свої композиції, господар висловив у похвальній промові жаль, "непересічний композитор і піаніст, який міг би бути славою польської музики, — мусить працювати як інженер". Бобикевич прийняв цей — як сам сказав — "неочікуваний і двозначний" комплімент із збентеженням.

До кінця свого життя Бобикевич був активним, засідав як мистецький дорадник в імпрезових комітетах, а як піаніст акомпанював хорам і солістам, востаннє на величавому концерті із 5 солістами з нагоди відвідин Патріярха Йосифа Сліпого в Мюнхені у вересні 1969 р. Помер після короткої недуги 23.7.1970 р. в Мюнхені. Спадщина Бобикевича нараховує близько 120 творів, не лиш вокальних і хорових, які він частинно в автобіографії вчисляє, але й композицій на фортепіан, як "Баляда", "Спомин", "Фантазія", "Пісня весни", "Жалобний марш" і "Українська Рапсодія", рукописи яких зберігаються в Українсько-Канадському архіві і

музею в Едмонтоні, а фотокопії — в архіві при Українському Католицькому Університеті св. Климента-Папи в Римі та чекають на їхню публікацію в Україні. Про творчість О. Бобикевича написав в музичному журналі "Вісті", що виходив в Міннеаполіс ЗСА, в числі 31/1969 з нагоди його 80-ліття, музиколог проф. Осип Залеський († 1986) наступне: "Під оглядом музичного стилю Остап Бобикевич являється немов епігоном західньоукраїнських композиторів на переломі 19/20 ст. (Січинський, Лопатинський, О. Нижанківський). Його пісні настроєві, мелодійні, невишуканої гармонійної підбудови, з гарним фортепіяновим супроводом, що вказує на вправну руку піяніста. Його твори радо виконують співаки, радо й слухає їх публіка".

Остап Бобикевич походив по батьковій і матірній стороні зі старого священничого заслуженого роду,² де поколіннями плекався спів, а в сальонах приходств відбувались музично-вокальні пописи. В цій культурній атмосфері священничих родів 19 століття виростили перші галицькі композитори: о. Михайло Вербицький, автор національного гимну, о. Віктор Матюк, автор славної "Веснівки" на слова М. Шашкевича, о. Сидір Воробкевич, автор ідилічної пісні "Над Прутом у лузі", дуже популярної в Галичині, о. Максим Копко, автор гимну "Де Срібнолентий Сян пливе", о. Порфірій Бажанський, славний цитрист о. Євген Купчинський, інженер Ярослав Вінцковський-Ярославенко, автор сокільського гимну, композитор пісень 30-тих років, лікар Ярослав Лопатинський та інші. До цього гурту "непрофесійних" композиторів, які, хоч працювали на хліб насущний в інших фахах, але збагатили українську культуру непроминаючими творами, належить, без сумніву, і Остап Бобикевич.

Богдан Шарко

БАНДУРИСТИ!
Закликайте Ваших друзів і приятелів
передплачувати, докладно читати і
дописувати про свої ансамблі, гуртки,
а також збирати пожертви на його
пресфонд.

2. Отець Олекса Бобикевич був просвітянським діячем і автором кількох п'єс для аматорських гуртків.

ПРО УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ*

Тільки в останні роки, в ці часи прагнення самотності і власної народної поезії, привернули до себе увагу малоросійської пісні, що були до того прихованими від освіченого громадянства і держалися в самому народі. До того часу одна тільки чарівна музика їх зрідка заносилася у вище коло, а слава залишалась без уваги і майже ні в кому не викликала цікавості. Навіть музика їх не появлялася ніколи цілком. Безрадний композитор без жалю розривав її і клеїв у свій бездушний, дерев'яний витвір.¹ Але найкращі пісні й голоси чули тільки самі українські степи: тільки там, під покровом низеньких глиняних хат, увінчаних шовковицями й черешнями, у сяйві ранку, півдня і вечора, у лимонній жовтизні падаючого колосся пшениці, лунають вони, і тільки одні степові чайки, зграї жайворонків та іволги своїм стоянням переривають їх.

Я не говорю докладно про вагу народних пісень. Це народна історія, жива, яскрава, сповнена барв, істини, історія, яка розкриває все життя народу. Якщо його життя було діяльне, різноманітне, свавільне, сповнене всього поетичного, і він, при всій багатобічності його, не здобув вищої цивілізації, то весь запал все сильне, юне буття його виливається в народних піснях. Вони — надгробний пам'ятник минулого, більше ніж надгробний пам'ятник: камінь з красномовним рельєфом, з історичним написом — ніщо проти цього живого літопису, який говорить, співає про минуле. В цьому відношенні пісні для Малоросії — все: і поезія, і історія, і батьківська могила. Історик не повинен шукати в них вказання дня і числа битви або точного пояснення місця, вірної реляції; у цьому відношенні небагато пісень допоможуть йому. Але коли він захоче пізнати справжній побут, стихії характеру, всі найтонші відтінки почуттів, хвилювань, страждань, радощів описуваного народу, коли захоче випитати дух минулого віку, загальний характер всього цілого і окремо кожного часткового, тоді він буде задоволений цілком; історія народу розкриється перед ним в ясній величі.

Пісні малоросійські можуть цілком назватися історичними, тому що вони не відриваються ні на мить від життя і завжди відповідають тодішньому моментові і тодішньому стану почуттів. Всюди видно ту силу,

* М. Гоголь в той час називав українські пісні малоросійськими.

1. А втім, любителі музики і поезії можуть трохи втішитися: недавно видана прекрасна збірка пісень Максимовичем, і при ній голоси, перекладені Аляб'євим (прим. М. Гоголя).

радість, могутність, з якою козак кидає тишу і безтурботність життя домовитого, щоб поринути в усю поезію битв, небезпек і розгульного бенкетування з товаришами. Ні чорнобрива дружина, що пашисть свіжістю, з карими очима, з сліпучим блиском зубів, вся віддана кохання, дружина, яка вдержує за стремено коня його, ні стара мати, яка розливається потоками сліз, всю істоту якої заповонило саме материнське почуття, — ніщо не в силі вдержати його. Упертий, непохитний, він поспішає в степи, у вольницю товаришів. Його дружину, матір, сестру, братів — все заміняє ватага гульливих рицарів наскоків. Узи цього братерства для нього вищі за все, сильніші за кохання. Блищить Чорне море; весь чудовий, незмірний степ від Таману до Дунаю — дикий океан квітів колишеться одним нальотом вітру; в безмежній глибині неба тонуть лебеді і журавлі; вмираючий козак лежить серед цієї свбжості незайманої природи і збирає всі сили, щоб не вмерти, не поглянувши ще раз на своїх товаришів.

То ще добре козацька голова знала,
Що без війська козацького не вмирала.

Побачивши їх, він заспокоюється і вмирає. Чи виступає козацьке військо в похід, тихе і слухняне; чи вивергає з самопалів потоп диму і куль; чи кружляє вільно мед, вино; чи описується жахлива страта гетьмана, від якої дибом встає волосся, чи помста козаків, чи забитий козак з широко розкинутими руками на траві, з розметаним чубом, чи клекіт орлів у небі, які сперечаються про те, кому з них видирати козацькі очі, — все це живе в піснях і змальоване сміливими фарбами. Інша частина пісень малює другу половину життя народу: в них розкидано риси побуту домашнього; тут в усьому цілковита протилежність. Там тільки козаки, тільки військове, бівуачне і суворе життя; тут, навпаки, тільки жіночий світ, ніжний, журливий, сповитий кохання. Ці дві статі бачились між собою найкоротший час і потім розлучались на цілі роки. Роки ці минали для жінок у журбі, в чеканні своїх чоловіків, коханих, які промайнули перед ними в своєму пишному військовому вбранні, як сон, як мрія. Від того кохання їх стає надзвичайно поетичним. Свіжа, невинна, як голубка, молода дружина раптом пізнала всі розкоші, все раювання жінки, яка вся створена для кохання. Весь початок весни її, проведений з цим могутнім, вільним сином війни, зібрав для неї радість всього життя в одну блискавично швидко мить. Проти неї ніщо все інше життя; вона живе однією цією миттю. Сумуючи з ранку до вечора, вона чекає повернення свого чорнобривого чоловіка:

Ой чорнії бровенята!
Лихо мені з вами:
Не хочете ночувати
Ні ніченьки самі.

Вона вся живе спогадами. Все, на що вони дивилися удвох, куди вони удвох ходили, що удвох говорили, — все це пригадує вона, не пропускаючи

жодної дрібниці. Вона звертається до всього, що бачить у природі, повній життя, і навіть до бездушних предметів, і всім їм говорить і скаржитися. І які прості, які поетично прості її сповнені душі слова! До всього застосовує вона стан душі своєї і не може наговоритися, тому що людина багатомовна завжди, коли в її смутку є таємна втіха. Нарешті, з тихим, але з безнадійним відчаєм говорить вона:

Та вже ж мені не ходити,
Куди я ходила!
Та вже ж мені не любити,
Кого я любила!
Та вже ж мені не ходити
Ранком попід замком!
Та вже ж мені не стояти
Із моїм коханком!
Та вже ж мені не ходити
В ліски по горішки!
Та вже ж мені минулися
Дівочькії смішки!

Можна навести до тисячі подібних пісень, можливо навіть далеко кращих. Всі вони милозвучні, запасні, різноманітні надзвичайно. Скрізь нові барви, скрізь простота і невимовна ніжність почувань. Але там, де їхні думки торкнулися релігійного, там вони надзвичайно поетичні. Вони не захоплюються колосальним шедевром вічного творця: цей подив належить уже тому, хто став на вищий щабель самопізнання; але їх віра така невинна, така зворушлива, така цнотлива, як цнотлива душа немовляти. Вони звертаються до Бога, як діти до батька; вони вводять його часто в побут життя з такою невинною простотою, що безпосереднє його зображення стає в них величним у самій своїй простоті. Від цього найбільш звичайні предмети в їх піснях повиваються невимовною поезією, чому ще більше допомагають залишки обрядів древньої слов'янської міфології, які вони підкорили християнству. Часто зажурена діва благає бога, щоб він засвітив на небі воскову свічку, поки її милий перебреше ріку Дунай. На всьому печать чистого первісного дитинства, отже, і високої поезії. Виклад пісень їхніх, як жіночих, так і козацьких, майже завжди драматичний — ознака розвитку народного духу і діяльного, неспокійного життя, яким довго жив народ. Пісні їх майже ніколи не перетворюються в описові й займаються довго зображенням природи. Природу в них ледве тільки видно в куплеті; та проте риси її такі нові, тонкі, чіткі, що подають весь предмет; а втім, до них вдаються для того тільки, щоб сильніше висловити почуття душі, і тому явища природи покірно йдуть у них за явищами почуття. Те саме у них подається разом і в зовнішньому, і у внутрішньому світі. Часто замість цілого зовнішнього є тільки одна різка риса, одна частина його. В них ніде не можна знайти такої фрази: був вечір; але замість цього говориться про те, що буває ввечері, напр.:

Йшли корови із діброви, а овечки з поля,
Виплакала карі очі, край милого стоя.

Через те дуже багато хто, не зрозумівши, вважав подібні звороти нісенітницею. Почуття у них виявляється раптом, сильно і ніколи не охолоджується довгим періодом. У багатьох піснях немає однієї загальної думки, так що вони схожі на ряд куплетів, з яких кожен в собі маю окрему думку. Іноді вони здаються зовсім безладними, тому що складаються в одну мить, і через те, що зір народу живий, то, звичайно, ті предмети, які перші впадають в очі, перші входять і в пісні. Та зате з цієї строкатої купи виступають такі куплети, які вражають найбільш чарівною безпосередністю поезії. Найяскравіший і найвірніший малюнок і найдзвінкіша звучність слів разом поєднуються в них. Пісня складається не з пером у руці, не на папері, не з точним розрахунком, але у вихорі, у забутті, коли душа дзвенить і всі члени, порушуючи спокійний, звичайний стан, стають вільнішими, руки вільно розпростерті, і дикі хвилі веселощів несуть його далеко від усього. Це помічається навіть у найбільш тужливих піснях, надривні звуки яких з болем торкаються серця. Вони ніколи не могли вилитися з душі у звичайному стані, при реальному погляді на предмет. Тільки тоді, коли вино перемішає і зруйнує весь прозовий хід думок, коли думки незбагненно дивно, у незгоді звучать внутрішньою згодою, — саме в такому розгулі, більше урочистому, ніж веселому, душа незбагненно загадково, виливається нестерпно сумними звуками. Тоді геть дума і свідомість! Весь таємний склад його вимагає звуків, самих звуків. Тому поезія в піснях невловима, чарівна, граціозна, як музика. Поезія думок більше доступна кожному, ніж поезія звуків, або, краще сказати, поезія Поезії. Її тільки один обранець, один справжній в душі поет розуміє; і саме через це часто найкраща пісня залишається непоміченою, тоді як незavidна виграє своїм змістом.

Віршування малоросійське найзручніше для пісень: в ньому поєднується разом і розмір, і тоніка, і рима. Падіння звуків у них швидке, бистре; через те рядок ніколи майже не буває занадто довгий; якщо ж це і трапляється, то цезура посередині, з дзвінкою римою, розриває його. Чисті, протяжні ямби рідко трапляються; здебільшого швидкі хореї, дактилі, амфібрахії летять швидко, один за одним, примхливо і вільно змішуються між собою, утворюють нові розміри і роблять їх різноманітними надзвичайно. Рими звучать і стикаються одна з одною, як срібні підкови танцюючих. Вірність і музикальність вуха — загальна властивість їх. Часто весь рядок буває співзвучним з іншим, незважаючи на те, що іноді у обох навіть рими нема. Близькість рим дивовижна. Часто рядок двічі терпить цезуру і двічі римується до замикаючої рими, якій, крім того, дає відповідь другий рядок, теж двічі співзвучний на середині. Іноді зустрічається така рима, яку, видимо, не можна назвати римою, але вона така вірна своїм відбиттям звуків, що подобається іноді більше, ніж рима, і ніколи б не спала на думку поетові з пером у руці. Характер музики не можна визначити одним словом: вона надзвичайно

різноманітна. У багатьох піснях вона легка, грається звуками. Іноді звуки її набирають мужнього характеру, стають сильними, могутніми, міцними; стопи важко б'ють в землю, і здається, начебто під них можна танцювати самого тільки гопака. Іноді ж звуки її стають надзвичайно вільними, широкими, змахи — гігантськими, силкуючись охопити безмір простору і вслухаючись в них, танцюрист почуває себе велетнем: душа його і вся істота росте, розширяється безмежно. Він відривається раптом від землі, щоб сильніше вдарити в неї блискучими підковами і знятися знов угору. Що ж до музики смутку, то її ніде не чути так, як у них. Чи це туга за перерваною юністю, якій не дали довеселитися; чи це скарги за безпритульне становище тодішньої Малоросії..., але звуки її живуть, печуть, надривають душу. Російська тужлива музика виражає, як справедливо зауважив М. Максимович, забуття життя: вона прагне втекти від нього і заглушити повсякденні нужди і турботи; але в малоросійських піснях вона злилася з життям, — звуки її такі живі, що, здається, не звучать, а говорять — говорять словами, промовляють, і кожне слово цієї яскравої мови проймає душу. Зойки її іноді такі схожі на крик серця, що воно враз і раптом здригається, немовби доторкнулось до нього гостре залізо. Безвідрадний, холодний відчай іноді чути в ній так сильно, що той, хто заслухався, забувається і почуває, що надія давно відлетіла з світу. В іншому місці уривчастий стогін, зойки, такі яскраві, живі, що з трепетом запитуєш себе: чи це звуки? Це жохливий зойк матері, в якої люте насильство вириває немовля, щоб з нелюдським сміхом розбити його об камінь. Ніщо не може бути сильнішим від народної музики, якщо тільки народ мав поетичний дар, життя різноманітне і діяльне; якщо натиски насильств і нездоланих вічних перешкод не давали йому ні на хвилину заснути і виривали з нього скарги і якщо ці скарги не могли інакше і ніде виявитись, як тільки в його поезіях. Такою була беззахисна Малоросія під те лихоліття, коли хижо вдерлася в неї унія. По них, по цих звуках, можна догадуватися про її минулі страждання, так само, як про те, що пройшла буря з градом і зливою, можна дізнатися по діамантових сльозах, які вкривають з низу до вершини освіжені дерева, коли сонце кидає вечірне проміння, розріджене повітря чисте, вдалині чути дзвінке мукання стад, голубуватий дим — вісник сільської вечері і достатку — здіймається світлими кільцями до неба, і вечір, тихий, ясний вечір обіймає заспокоєну землю.

1833

Укр. мовою опубліковано у виданні: М. Гоголь. Твори в трьох томах. К., 1952. — Т. 3. — С. 393-400.

НЕСКОРЕНА ПІСНЯ

(Капеля бандуристів, депортованих в Сибір)

На одній з найбільших сцен міста Томська проходив заключний огляд творчості аматорських ансамблів сіл і селищ Томської області. Одним із центральних був виступ капелі бандуристів селища Торба Зирянського ліспромгоспу. Одягнені в мальовничі українські однострої, під дзвінки звуки саморобних бандур, молоді аматори кобзарі-бандуристи співали розмаїтих українських пісень. Захоплені численні глядачі не шкодували гарячих оплесків.

— Откуда взялись у нас эти красивые украинские девочки и ребята? — допитували одні одних здивовані томичі.

Звичайно, ніхто й не здогадувався, що ці кобзарі-бандуристи були безпідставно й насильно депортовані зі Львова і Львівщини в 1950 році й запроторені в сибірську глухомань Томської області, де вони важко працюють на заготівельних роботах зирянського ліспромгоспу. Що після обласного огляду учасники капелі, здобувши призове місце, не тільки не виступатимуть на заключному концерті в Москві, як це передбачалось статутом огляду, а змушені будуть знову працювати на каторжних роботах в глухомані тайги без права і кроку ступити за межі селища Торба та визначеної зони. Спецпоселенці змушені були регулярно з'являтися на перевірку до "наглядача" і розписуватись в спецкартках.

З важкими думами та болем в серці повертались бандуристи в тайгу. Згадалися рідні сторони на Україні, воля...

А було воно ось так.

...Починався 1950-й рік. Починався тривожно, неспокійно. У Львові продовжувались репресії. Кожний новий день приносив сумні новини: когось безпідставно викликають на допити, когось арештували, інший пропав без вісті. Поговорювали про можливі масові депортації мешканців Львова та області в Сибір. Такі спецвиселення мали місце й раніше. І тому люди лягали спати з тривогою, не впевнені, що вночі не прийдуть і за ними...

Я вчився тоді на IV курсі хеміко-технологічного факультету Львівського політехнічного інституту і разом з братом (теж студентом II курсу Політехнічного) та ще 12 іншими друзями-студентами грав в інститутській капелі бандуристів. На цей час я вже був вправним бандуристом, а починав вчитися грі на бандурі в одного із зачинателів кобзарської справи на Львівщині, відомого у свій час визначного бандуриста Юрія Сінгалеви́ча. Після трагічної смерті Юрія Сінгалеви́ча я продовжував вчитися в його дружини Наталії, а далі вдосконалював гру і спів у капелі бандуристів Політехнічного інституту під орудою її засновника Олега Гасюка.

Олег Гасюк навчився грати на бандурі в своєї мами, яка ще в

передвоєнний період емігрувала в Галичину із Радянської України. Далі Гасюк грав в капелі Ю. Сінгалевича і добрі кобзарські традиції прищеплював і капелянам-студентам Львівської Політехніки.

Літом 1949 року Олега Гасюка підступно арештували, капелою став керувати студент V курсу, музично обдарований бандурист, учень Ю. Сінгалевича Михайло Табінський. А наприкінці цього ж року не стало і Табінського. Як потім з'ясувалось, його також арештували.

Під час зимових канікул 1950 року капеля бандуристів ЛПІ побувала в гастрольній поїздці в Москві, де успішно виступала в кількох зведених концертах студентів Львова та Прибалтійських Республік. Позбавлені керівників бандуристи почували себе тривожно.

Я був старостою капелі і в гастрольній поїздці тимчасово очолив колектив. "Тепер черга на тебе, а згодом і на всіх нас бандуристів" — гірко жартували товариші, повернувшись з гастрольної поїздки до Львова...

...У цю трагічну квітневу ніч 1950-го року сидів я серед книг на квартирі в тітки (по вулиці Морозенка) і готувався до чергового іспиту. Брат уже спав.

Раптом у нічній тиші почулися притишені голоси, затупали важкі чоботи по сходах. У двері загрюкали, далі почали сильніше бити кулаками...

Тітка відчинила двері, і в хату ввірвалось шість-сім здорованів на чолі з миршавеньким чоловічком в окулярах. Біля входу стривожено принишкла двірничка з мужем. "Будете за понятих!" — кинув до них один з прибулих і замахав оголеним пістолетом.

Брутально розбуджено брата і хтось із прибулої компанії зачитав з папірця:

— Решением тройки вы выселяетесь в удаленные места...

І згодом докинув:

— Собирайтесь. Можете взять только то, что унесете!

Нам, студентам, що жити на квартирі в тітки, і забирати було особливо нічого.

Попрощавшись із заплаканою тіткою і поцілувавши сонних її дітей, наших племінників, ми вийшли, й за хвилину вже сиділи на своїх валізах, з бандурами за плечима, на вантажній автомашині, що з кількома озброєними конвоїрами чекала нас на вулиці. На машині сиділо кілька інших людей, відтепер товаришів нашої спільної долі...

Напівтемними, майже не освітленими вуличками, автомашина добралась до вул. Замарстинівської і вїхала в браму пересильного пункту — тюрми. Нам наказали вивантажитись і чекати на подвір'ї, під стіною тюремного будинку. Весь час на подвір'я вїжджали все нові і нові автомашини, переповнені заплаканими людьми різного віку. Серед них були старики і діти. Ми стали розглядатися і тут побачили, що під стіною, неподалік від нас, сидить дружина славнозвісного бандуриста і нашого покійного вчителя на бандурі Наталія Сінгалевич. Ми привітались і тут же вирішили триматися разом. Я тут же написав заяву, в якій вказав,

що Наталія Сінгалевич — наша тітка, і просив вважати нас однією сім'єю. Так я, зовсім ще молодий, нежонатий студент, волею долі став головою сім'ї із трьох осіб.

Ранком нас стали поселяти в камери (великі речі, в кого були, забрали на склад). Ми були поселені на нижньому поверсі великого тюремного корпусу.

Почалися сірі дні на пересильному. На ніч всіх зачиняли в камерах і це було найважчим випробуванням — камери вщерть були забиті депортованими, не було чим дихати. Тільки вдень дозволяли виходити в коридор, провітрювали камери.

До нас поселили з родиною студентку Політехнічного інституту Галю Хміль, яку я знав ще з інституту. В тюремному корпусі було багато й іншої молоді: студентів різних інститутів, учнів середніх шкіл. Вони всі не раз просили нас заграти, поспівати. Спершу нам це не дозволяли, але згодом дозволили з умовою — "не особо громко и без лишнего шума". Ми з братом вже були вправними бандуристами й почали влаштовувати невеликі коридорні виступи. Починали ми історичними піснями і думами, далі йшли сумовиті ліричні, що викликали сльози в слухачів, далі ми переходили на жартівливі, щоб на мажорних акордах закінчувати наші концерти, не залишати суму на обличчях і так покривджених людей.

Особливо подобалась усім у нашому виконанні жартівлива пісня "Горобчики", яку ми перейняли від нашого вчителя Юрія Сінгалевича. В пісні йшлося про двох горобчиків-друзів, які закохались у синичку і тому "до крові кусались, пропала їх дружба". Згодом в корпусі нас з братом стали називати "горобчиками".

Наталя Сінгалевич теж мала з собою бандуру і деколи ми виступали не тільки дуетом з братом, але і як тріо. Молода Ірина Монастирська, з сусідньої камери, мала з собою акордеон, батько Галини Хміль — мандоліну. Серед молоді виявилось багато добрих декламаторів і співаків. Виходили цілі імпровізовані тюремні концерти, які користувались великою популярністю і збирали численних слухачів з усіх камер. Саме тому згодом нам заборонили влаштовувати концерти.

Наприкінці травня нас усіх повезли в "чорних воронах" на вокзал, завантажили в загратовані вагони великого залізничного ешелону і під охороною озброєних вартових відправили зі Львова. Коли зникав з виду шпиль Високого Замку, за яким ми спостерігали через ґрати й щілини вагону, всі, хто був у вагоні, заридали. І знову стали нам у пригоді бандури, щоб підбадьорити наших друзів по недолі.

...Із залізничного ешелону нас перевезли до старих дерев'яних бараків нового пересильного пункту поруч з невеличкою залізничною станцією Асіно, що в Томській області. Тут знову змусили всіх підписати документ, у якому зазначалось, що всі ми висилаємось у Томську область "на вечно".

Після певного "карантинного часу" спецпереселенців завантажили на баржі й повезли по ріці далі.

Через два дні наші баржі пристали до пустинного берега ріки Чулим.

Десь поблизу мало бути якесь поселення, бо вглиб тайги йшла лісова доріжка. Згодом на ній показалося дві підводи, на яких прибули "покупці живого товару". Нас всіх оглянули, і, як на давніх невільничих ринках, стали відбирати "потрібний товар".

"Відібраних", і нас в тому числі, привезли до невеличких селищ Туйла і Тайга. В них пустою стояло кілька напіврозвалених хатин та кілька більших дерев'яних бараків. Давніше жили тут каторжани, тепер поселили нас. Іншу партію з нашого ешелону поселили в більш обжите й трохи заселене село Чорний Яр, ще інших — у селище Біхтуїл. Усі ми зобов'язані були працювати щоденно по 8-12 годин на каторжних лісозаготівельних роботах. Невелика бригада будівельників займалась будівництвом дерев'яних бараків для поселення нової партії спецпоселенців.

Через деякий час із наших поселень відібрали десяток одиночок (переважно молодь) і під наглядом конвоїра закинули в новий район дикої тайги. Сюди потрапили й ми з братом та Наталя Сінгалевиц. На новому місці вже було біля тридцяти інших спецпоселенців, закинутих сюди для організації нової ділянки лісозаготівлі. Спочатку ми жили в двох військових наметах і одній нашвидкоруч спорудженій колибі. Але треба було терміново обживати нове місце, бо закінчувалось літо.

Незабаром у глухій тайзі, на мальовничому березі невеличкої річки, виросло нове поселення, яке ми, порадившись, назвали по-кобзарськи — Торба! Бо й справді жили ми відірвані від світу і волі, неначе в якійсь глухій торбі чи скрині. Бандури були з нами, і у вільний від робіт час ми грали.

Пізньої осені до нас закинули ще партію спецпоселенців, а весною баржею підвезли велику партію репресованих із Молдавії.

Наша гра викликала захоплення в усіх слухачів. А були серед них литовці, латиші, естонці, німці, молдовани, румуни, росіяни, поляки. Та найбільше було українців, знайшлися і бажаючі вчитися грати на бандурі. Так виникла наша капеля бандуристів.

За давньою кобзарською традицією, перед кобзарською "визвілкою", мій "пан-отець" по бандурі Юрій Сінгалевиц навчав мене робити бандури. Сам він їх виготовив кілька десятків. Мої знання пригодились. Ми з братом зібрали бажаючих, я пояснював, як виготовляти деталі й робити інструменти, стали допомагати й "майстри на всі руки" Михайло Петрів та Євген Чучман. Одними з перших виготовили собі бандури брати Іван та Гриць Сірські. Обидва вони ще й добре співали. Наталя Сінгалевиц і ми з братом почали вчити всіх гри на бандурі. Мій брат Роман став робити нові обробки пісень для хору з бандурами, пані Надія Цюцюра організувала хор, а її муж Ярослав — невеликий танцювальний гурток. Закипіла робота, і незабаром ми дали перші імпровізовані концерти.

До капелі бандуристів належали, крім нас з братом та Н. Сінгалевиц, Іван та Григорій Сірські, Ірина Монастирська, Володимир Чучман, Мирослав Захаревич та інші. В хорі співали й танцювали Степан Білий, Павлина Крушинська, Микола Кирейто, Марія Дубно, Михайло Довбуш, Нестор Зубко, Ярослав Москва та інші.

Активістами в організації заходів були Галя Хміль, Марійка Цимбала, Арета Блавацька, Ольга Лучишин, Ярослав Турек. Добрими порадиниками й підпорою були для нас подружжя Цюцюри, Хмелі, Меркуни, Ковальські, Шабати, Михайло Петрів, Анна Гембська та багато інших.

В усі більші релігійні свята та в деякі неділі відправляв у підпільній землянці отець Богдан Сенета.

Це допомагало нам вижити й не втрачати мрій про повернення на Україну.

Зродились і нові пісні. У них — туга за Батьківщиною і віра в майбутнє.

...Дожидайте мене, рідні дуби мої,
Прийде цей гарний час, я повернусь до вас.
І рідну, дорогу привитаю весну
Рідній землі я сам свою силу віддам...

Цікавою є алегорична пісня про "циганів", які "нечемних" забирають "в торбу", створена в селищі Торба (слова Івана Сірського, музика Романа Жеплинського), яку співала капеля бандуристів.

...А Торба ця наша неначе мішок
Зав'язана зверху ще й на шнурок
Циган заглядає, шнурок перевіряє
Чи міцний.
Хто шнур ослабляє, того відмічає
Та ще й питає: "Хто такий?"
...Але надія в нас є міцна,
Що торба з слабенького полотна,
Що усе минеться і торба порветься
Аж до дна!
Тоді відітхнемо, за руки візьмемось
І усі станцюємо Гопака!

Цими ж авторами створено ще кілька пісень про побут сибірських спецпоселенців, зокрема цікавою є пісня "Гей там у лісі, де звір кочує" та інші. Пробивав складати вірші на спецпоселенні Степан Мацько.

Микола Охримович зі своїми сестрами та товаришами, в селищі Біхтуїл, створив з української молоді гарний драматичний гурток. Зі своїми виставами вони приходили і в найближчі поселення українців — у селища Торба та Чорний Яр.

...Про виступи Торбинської капелі бандуристів на районному та обласному оглядах творчості аматорських ансамблів Томської області, де капеля здобула призове місце, схвалено відгукнутися районна газета селища Зирянка й обласна преса. Є згадка про цю подію і в "Очерках истории города Томска"...

У 1990 році, в рік сорокаріччя масових репресій і депортацій, у м. Львові проходив з'їзд колишніх спецпоселенців у Томську

область. Зїхались давні товариші спільної недолі, серед них — й учасники сибірської капелі бандуристів селища Торба. Згадувались давно минулі дні. Схвилювано звучали під блакитно-жовтим прапором їх нескорені пісні.

Богдан Жеплинський

Футляр для бандури зроблений мисткинею О. Білоус. Київ.

"Кобзарська бурса" дитяча студія Об'єднання бандуристів в Києві. Керівник студії Леся Чепура та учениця Настя.

"Кобзарська бурса" — дитяча студія Об'єднання бандуристів в Києві. Майстер бандур М. Білоус і його учень Юра.

Футляр для бандури зроблений мисткинею О. Білоус. Київ.

ШАНА БАНДУРИСТОВІ

У червні 1991 року громадськість Львова відзначила 80-річчя від дня народження Юрія Сінгалевича (1911-1947), видатного кобзаря-бандуриста, митця і громадського діяча.

2 червня відбувся великий вечір-концерт, присвячений пам'яті Ю. Сінгалевича. Просторий зал (більш ніж на 300 місць) Палацу культури ім. Т. Шевченка (вул. Замарстинівська, 130) не зміг вмістити всіх бажаючих побувати на вечорі. Вшанувати пам'ять видатного бандуриста, засновника перших капель (дитячої в 1939 р. та дорослих в 1945 р.) бандуристів у Львові, прийшли представники гуртків та капель бандуристів, музичних шкіл, підприємств та громадських організацій Львова.

Доповідь про життя і творчість Юрія Сінгалевича зробив на вечорі ст. науковий співробітник НДПІСірка, колишній учень Сінгалевича, кобзарознавець Богдан Михайлович Жеплинський.

— Юрій Олександрович Сінгалевич, — сказав у своїй доповіді Б. Жеплинський, — був не тільки талановитим музикантом-бандуристом. Він був здібним художником (брав уроки у відомого митця Олексі Новаківського), вмілим педагогом (у нього вчилися такі видатні бандуристи як Зіновій Штокалко, сестри Тереза і Марія Ваврик, Михайло Табінський, Володимир Проник, Мирослава Гребенюк (Дарманчук), Юрій Данилів, Володимир Дичак та інші). Юрій Сінгалевич був сподвижником і піонером відродження кобзарського мистецтва в Західних областях України. Йому належить ціла серія чудових обробок для бандури українських народних пісень, інструментальних творів, вправ та етюдів.

Виступи Юрія Сінгалевича, як соліста-бандуриста, користувалися величезною популярністю в передвоєнній Галичині. В 30-х роках фірма "Одеон" зробила кілька випусків грамплатівок із записами народних пісень і танців у виконанні Ю. Сінгалевича.

Вивчав він і записував твори народних музик: кобзарів, бандуристів, лірників. Сам робив бандури і вчив робити інструменти своїх учнів.

У концертній програмі вечора виступали: діточа капеля бандуристів "Чарівні струни" під керуванням Ірини Содомори та народна капеля бандуристів "Карпати" (керівник Юліян Вовк, хормейстер і диригент Ярослав Мелех). Гарно прочитала вірші Ганна Юрків. На вечорі були присутні дружина бандуриста Наталія Сінгалевич, яка 16 років провела на засланні, родина Сінгалевича та родина одного із кращих його учнів, засновника капелі "Карпати" Юрія Даниліва.

Після панахиди, яку 11 червня відправив на могилі Ю. Сінгалевича на Личаківському цвинтарі о. Вороновський з церкви Преображення Христового, відбулось покладення квітів на могилу бандуриста. З промовами виступили о. Вороновський, Богдан Жеплинський, сучасники і побратими

Юрій Олександрович Сінгалевич

Сінгалевича бандуристи Олег Гасюк та Всеволод Васильківський, читали вірші Ганна Юрків та бандурист Андрій Повшедний, звучали пісні учасників капель бандуристів, якими керує Володимир Дичак, були присутні представники капель "Карпати", "Чарівні струни", тріо бандуристок "Червона калина", велика делегація осередку ТуМ інституту сірчаної промисловості, працівники музеїв Львова, численні шанувальники рідної культури.

Юрій Сінгалевич — наш земляк (народився в с. Романів, біля Бібрик) був одним із найвидатніших кобзарів-бандуристів ХХ століття. Варто б подумати про встановлення меморіальних таблиць на будинках, де жив і працював мистець (у родинному селі та на колишньому будинку народної творчості по вулиці Короленка, у Львові), а також пам'ятника на могилі бандуриста, які б достойно віддзеркалювали заслуги Юрія Сінгалевича у відродженні кобзарського мистецтва в Галичині.

З пропозиціями з цього приводу прошу звертатись до редактора журналу "Бандура" п. Чорного або до мене на адресу: 290054, Львів — 54, вул. Любінська, 101 б, кв. 75.

Дарія Ковальчук

МАЙСТЕР КОБЗАРСЬКОЇ СПРАВИ

З ім'ям Володимира Андрійовича Кабачка зв'язаний значний період в розвитку кобзарської справи на Україні. У 1925 році він організував і очолив першу на Україні показову капелю бандуристів у Полтаві. На початку 30-х років учасники капелі вже грали на удосконалених бандурах з перестроювачами (важелями) та модератором, сконструйованими музичним майстром Г. Паліївцем за проектом В. Кабачка.

В. А. Кабачок над Дніпром.

Коли Полтавська капеля вперше приїхала до Києва, її концерти проходили з тріумфальним успіхом.

Автор цих рядків мав нагоду слухати згаданий виступ капелі, будучи студентом Мизично-театрального технікуму. Капеля об'єднувала тоді дванадцять талановитих виконавців — представників харківського способу гри на бандурі. Під час концерту перед музикантами стояли металеві пульти; посередині сидів В. А. Кабачок, який злегка тактував диригентською паличкою, іноді беручи в руки бандуру...

Діяльність Полтавської капелі під керуванням В. Кабачка ознаменувала новий етап в розвитку кобзарської справи. Тут було виховано цілий ряд прекрасних виконавців, які майстерно володіли співом і грою на інструменті.

У 1930 році капеля була перейменована в Зразкову капелю бандуристів України. Згодом (у березні 1935 р.) Київську і Харківську капелі об'єднано в одну, названу Першою зразковою капелю бандуристів України.

Вихованці В. Кабачка були окрасою капелі й заклали міцні традиції виконання на бандурах харківського типу. Значне обдаровання виявив Д. Піка — найближчий помічник В. Кабачка по полтавській капелі. З 1937 по 1941 рік він був художнім керівником Державної капелі бандуристів.

З 1945 року В. Кабачок починає викладати гру на бандурі в Київському музичному училищі, а через деякий час — і в консерваторії. Він плідно працює над доповненням педагогічного репертуару — складає вправи, етюди, робить гармонізації народних пісень і перекладення творів сучасних композиторів, пише підручник гри на бандурі (про що давно мріяв).

Великою заслугою Володимира Андрійовича є створення в 1952 році жіночого виконавського ансамблю — тріо бандуристок, до складу якого ввійшли студентки Київської консерваторії — Тамара Поліщук, Валентина Третьякова і Ніна Павленко. Так з'явився на Україні перший, справді професіональний ансамбль, що відразу завоював любов і визнання широких кіл слухачів. Це тріо на конкурсі V Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Варшаві завоювало звання лавреатів і золоті медалі.

Цей ансамбль має своїх послідовників — два тріо бандуристок: Неллі Бут, Юлія Коваль і Галина Єременко, які здобули звання лавреатів конкурсу естради, і Людмила Лисаківська, Елеонора Пилипенко та Валентина Пархоменко — лавреати конкурсу на VII Всесвітньому фестивалі молоді і студентів 1959 року.

У перші роки діяльності Українського народного хору В. Кабачок був його солістом, проникливим виконавцем українських народних пісень — "Сирітка" ("Дивная година та й на світі стала"), "Ой, по горі, по горі". Він мав м'який, приємного тембру баритон, а його спів відзначався глибокою експресією і емоційною схвильованістю. Це був також віртуоз-бандурист, що вмів видобувати з свого інструмента чарівні звуки і демонстрував дивовижну техніку гри.

Природа наділила Володимира Андрійовича Кабачка зовнішньою привабливістю, душевним благородством. Його добрі, ласкаві очі світилися теплом і щирістю; вони викликали у людей симпатію і бажання зблизитися з ним. Його пишна борода гармонійно доповнювала самотній образ кобзаря.

Мені довелося протягом ряду років працювати з В. Кабачком у Київському музичному училищі, і мене завжди вражали його простота і скромність, тонка інтелігентність і велика людяність. Його хитромудра усмішка, доброзичливий гумор одразу створювали товариську атмосферу й безпосередність. Таким я й запам'ятав Володимира Андрійовича.

Прах Володимира Андрійовича Кабачка покоїться на Печерському цвинтарі. На жаль, стежка до його могили заросла густою травою...

Ми шануємо пам'ятки історії, немеркнучі твори народного генія. Згадуючи імена багатьох заслужених людей, ми не повинні забувати і В. А. Кабачка — чесного трудівника, який багато зробив для розквіту кобзарського мистецтва на Україні.

Василь Уманець
композитор

ВЕРХОВИНСЬКІ ДУДАРІ

Народний духовий язичковий музичний інструмент дуда-коза або волинка (баран, міх) побутував на наших землях правдоподібно досить давно. Його існування на Україні в XVI столітті стає широковідомим. Особливо поширення цей інструмент набуває в західних областях України, зокрема на Прикарпатті.

Дуда-коза разом з сопілкою, флюярою та трембітою стала одним із основних духових інструментів гуцулів.

Дуда в побуті горян займає одне із найпочесніших місць. З давніх часів цей інструмент застосовується в дійствах народних обрядів та звичаїв. Дударів запрошують грати на хрестинах, весіллях, дударі ходять з колядниками, щедрівниками, новолітниками, грають на церемоніях проводів чабанів на полонини, на проводах в армію. Мелодії дударів звучали на майданах біля гуцульських церков в дні храмових празників та великих свят, можна було їх почути і на ярмарках та вечорницях, народних гуляннях. Грають дударі сумні мелодії і на подвір'ях померлих та в час похоронних обрядів. Таким чином, як говориться в народній приказці прикарпатців: "Гуцул народжується, жениться, живе і помирає під звуки дуди".

Дуда-коза (волинка), як один із українських народних музичних інструментів, часто представляється в різних музейних експозиціях. На жаль, треба відмітити, що, як правило, навіть в каталогах музейних фондів рідко можна знайти прізвище виконавця-дударя, який грав на даному інструменті, не кажучи вже про майстра, який його виготовив. Здебільшого вказується лише місце і час придбання музеєм даного експонату. Незважаючи на простоту будови, дуда-коза, як народний музичний інструмент, вивчений явно недостатньо. Майже немає спеціальної літератури, де б висвітлювалась історична довідка, будова, виконавські особливості і можливі перспективи розвитку даного інструмента, вказувались би кращі майстри по виготовленню та вдосконаленню дуди, найвизначніші дударі-виконавці. Не знайдете ви, на жаль, й імен визначних дударів України ні в сучасних енциклопедіях, ні в довідковій літературі.

Музикознавці майже зовсім не приділяють уваги дуді як музичному інструментові. Посилаючись на примітивність і недосконалість, вважають його неперспективним. Не існує ансамблів українських дударів, не вводиться дуда і в склад оркестрів українських народних інструментів. Таку несправедливість у ставленні до дуди спеціалісти виправдовують, як правило, посиланням на те, що дуда-коза — інструмент вузьких виконавських можливостей, до того ж не дуже добре держить стрій, погано піддається настроюванню. Такі твердження в більшості випадків не відповідають дійсності.

Так, наприклад, народні музики знайшли простий і надійний спосіб підстроювання дуди, а заміна пищиків (язичків) із тростини чи деревини на металічну язичкову вставку дає можливість мати фіксовану висоту звучання незалежно від вологості повітря.

Варто б також повчитись в наших слов'янських сусідів болгарів чи навіть поляків, у яких волинки, як національні інструменти, знаходяться постійно в полі зору музикознавців та спеціалістів — інструменталістів. В Польщі створена спеціальна школа волинників, яка не тільки готує виконавців-інструменталістів, але й майстрів по виготовленню волинок.

Болгари, поляки, югослави давно практикують виступи виконавців на волинках в складі ансамблів народних інструментів, а в Шотландії давно існують цілі великі оркестри волинників, які стали їх національною народною гордістю.

Байдуже ставлення до скарбів нашої рідної культури в період застою в цілому, та до гуцульської дуди-кози зокрема призвело до значно обмеженого розповсюдження цього народного інструмента. Появились думки про повне вимирання в наш час народних дударів. Щоб хоч в деякій мірі розвіяти чутки про повне відмирання дуди на Гуцульщині та викликати певне зацікавлення долею дударів, подаємо довідки про найвизначніших із них у Верховинському районі. При цьому варто зауважити, що відомості про окремих дударів досить неповні через те, що спогадів про старійшин цього самобутнього музичного мистецтва збереглося дуже мало. Інша причина — чимало з дударів виїхали за межі району. Безперечно, до пропонованої антології настав час занести імена молодих талановитих виконавців. Автори цієї наукової розвідки сподіваються на істотні доповнення читачів "Гуцульщини", за які їм будуть щиро вдячні. Головне, думається, в тому, що, не дивлячись на те, що народне гуцульське музичне мистецтво стільки літ перебувало ніби в тіні, без справжньої уваги та підтримки, все ж справжні цінителі прекрасного зуміли зберегти і мистецьку цінність цього музичного інструмента, і примножили скарби гуцульських мелодій, і передали своє обдарування в надійні руки талановитих учнів.

ГРІЗДАК Іван Григорович — дудар з с. Перехресне.

ДОДЯК (Додєк, Тюдик) Максим Васильович (1860 — 4.1.1942 рр.) — народився в с. Тюдів Косівського району, жив і помер в с. Верхній Ясенів Верховинського району. Знаменито володів технікою гри на дуді, акомпонував до співу, награвав до танців, знав похоронні мелодії, марші. Користувався популярністю і славою.

В час військової служби був викликаний до Відня, де його гру слухав австрійський монах Франц-Йосиф І.

В нього вчилися грати дударі Яцковський Дмитро Миколайович з с. Устеріки та Мартишук Іван Миколайович з с. Верхній Ясенів. Мав і інших обдарованих учнів.

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Іван Андрійович — з с. Голови. Гри на дуді вчився у Понеполька І. Ф.

ЖИКАЛЯК (Джігер) Дмитро Танасійович (14.XI.1910) — народився

в с. Красноїлів, живе в с. Голови.

В 1937 році придбав в дударя І. М. Мартищука з с. В. Ясенів дуду і від нього навчився на ній грати. Грав дуже добре і на скрипці, сопілці, флюярі, тиленці, дрімбі. Виконував гуцульські мелодії. Грав на весіллях, толоках, вечорницях, ходив з колядниками.

Працював у колгоспі. Тепер — пенсіонер, на дуді вже не грає через хворобу пальців (ревматизм рук).

ЖИКАЛЯК Іван Ількович (1868-1939) — народився і помер в с. Устеріки.

ІВАСЮК (Фидиків) Василь Микитович (1939 — 2.VII.1982) — народився в с. Устеріки, жив і учителював в с. Білоберізка. Ще малим хлопцем захопився грою на дуді від батька, а в 1960 році навчився грати в дударя І. М. Мартищука. Першу дуду виготовив йому І. К. Михайлюк.

В його репертуарі були старовинні і сучасні гуцульські мелодії, пісні, наспіви. Брав активну участь в аматорських гуртках Білоберізки та району. Сам складав коломийки та пісні, присвячені історичним подіям на Гуцульщині. Здібний артист і музикант — був душею багатьох свят і концертів, учасник оглядів мистецтва усіх рівнів. Його гра і спів записані на платівку "Троїсті музики".

Добре грав також на сопілці, трембіті, дрімбі. Навчив грати на дуді своїх братів Степана, Миколу і Петра.

Загинув трагічно в час повені після розливу Черемоша. Похований в с. Білоберізка.

ІВАСЮК Микита Васильович (1914-1970) — народився в с. Хороцево. Одружився і жив в с. Устеріки. Працював лісорубом і на лісосплаві.

В 50-х роках придбав у дударя І. К. Михайлюка дуду і навчився на ній грати. Виконував народні гуцульські мелодії, наспіви і танці на толоках, вечорницях, весіллях, але найбільше грав для своїх побратимів в час відпочинку — лісорубам та плотогонам, з якими працював. Добре грав і на сопілці.

Прищепив любов до музики і своїм чотирьом синам, які під його впливом навчилися грати на дуді.

В 1969 році в час повені води Черемоша знищили сад, город і хату Івасюків, які жили на березі. І хоч громадськість не залишила їх в біді, допомогла поставити нову хату, сам Микита Васильович так сильно пережив цю трагедію, що скоро (через рік) помер.

ІВАСЮК (Фидиків) Микола Микитович (18.V.1954) — народився в с. Усріки. В 1966 році від брата Василя навчився грати на дуді.

В репертуарі дударя — гуцульські мелодії, наспіви, танці, марші.

Живе в с. Котиківка Городенківського району Івано-Франківської області. Бере активну участь в аматорських гуртках школи і клубу села, виступає на районних та обласних сценах, бере участь в святах, оглядах, конкурсах.

Вміє грати на флюярі, сопілці, дрімбі. Славиться виконанням гуцульських коломийок.

Трудова і мистецька діяльність М. М. Івасюка висвітлювалась в

періодичній пресі району, області і республіки.

ІВАСЮК (Фидиків) Петро Микитович (18.V.1954) — народився в с. Устеріки. В 1966 році разом з братом Миколою навчився грати на дуді у старшого брата Василя.

Грає на дуді на вечорницях, толоках, проводах, бере участь в аматорських гуртках. Був учасником оглядів і конкурсів. Високохудожньо грає на флюярі, а також сопілці і дримбі.

Працює рамником на лісозаводі Верховинського лісокомбінату.

ІВАСЮК (Фидиків) Степан Микитович (26.X.1957) — народився в с. Устеріки. В 1970 році навчився від брата Василя грати на дуді. Дуду придбав у майстра М. М. Тафійчука.

В його репертуарі — старовинні і сучасні гуцульські мелодії, коломийки. Під супровід на дуді часто наспівує куплети коломийок та гуцульських співанок. Виконує і сумовиті та похоронні мотиви.

З 1972 року виступає на сценах школи, сільського клубу, брав участь в районних, обласних, республіканських оглядах мистецької творчості.

З 1976 року — директор будинку культури с. Устеріки. В 1983 році виступав із фольклорним ансамблем "Гуцульські вечорниці" на території Музею народної архітектури та побуту України в Києві перед учасниками Всесвітнього форуму учених-славістів. Знімався в телефільмі "Перлини душі народної".

В 1985-1986 рр. знімався в телефільмі "Карпатські джерела", брав участь в телепередачі "Сонячні кларнети", в обласних святах "Полонинська весна", "Золота осінь", "Свято народних ремесел".

Вміє грати на сопілці, флюярі, трембіті, дримбі, баяні.

КРЕЧУНЯК (Проців, Бінів) Юрій Прокопович (25.IV.1921) — народився в с. Голови (присілок Лушки). З 1959 р. живе в с. Яблуниці (присілок Жолоби).

Ще малим хлопцем самотужки навчився грати на дуді. Захопився цим інструментом, слухаючи славного дударя Гуцульщини Максима Додяка, якого просив, щоб "дав хоч трошки подути в дуду". Згодом вдосконалював гру, навчаючись трохи у дударя Василя Могура. Першу дуду виготовляв для Кречуняка (в 1936 р.) знаменитий майстер, коваль, тдкар по дереву, мосяжник з с. Дземброня Олекса Зеленчук.

Зеленчук придумав зокрема, надувати свою дуду ковальським піддувним міхом ногою, що давало йому можливість одночасно грати і співати.

Виконує Кречуняк гуцульські мелодії, приграє до співу, танців, ходить з дудою з колядниками, грає і на похоронах.

В 1986 році виступав на святі "Золота осінь" в с. Яблуниці та у Верховині брав участь в телепередачі "Сонячні кларнети" (1986 р.). Часто виступав на сцені будинку культури в с. Дзвиняч Богородчанського району та в с. Яблуниця. Вміє також грати на флюярі, сопілці і дримбі.

Працював лісником, тепер пенсіонер.

КУМЛИК (Ромко) Роман Петрович (24.XII.1948) — народився в с. Верхній Ясенів (присілок Погар). Тепер живе в с. Верховина, працює

керівником ансамблю народних інструментів райспоживспілки.

В 1976 році самотужки навчився грати на дуді, тоді й придбав її у М. М. Тафійчука.

Виконує гуцульські та інші (зокрема молдавські) мелодії. Грає на весіллях, вечорницях, проводах, зустрічах, вечорах і концертах в селищі Верховина та в області.

В 1986 р. грав у Москві на Міжнародному ярмарку, а в 1987 році виступав у Києві на конкурсі "Золоті ключі", учасник Всесвітнього фольклорного фестивалю у Києві (1990 р.).

Музично обдарований, створив капелю народних інструментів, в якій грають на сопілках, флюярах, тиленці, дрімбі, зозулі, окарині, тикві, дичці, цимбалах, підключають кларнет, флейту, акордеон, баян і гітару. Сам грає на багатьох інструментах, зокрема й на скрипці та гітарі. Під гітару відмінно виконує народні гуцульські пісні. Р. П. Кумлика називають музикантом-оркестром за віртуозність, бездоганне володіння різними музичними інструментами, знання гуцульського фольклору.

КУЛИК Михайло Дмитрович — дудар з с. Верхній Ясенів (присілок Буковець).

МАРТИЩУК Іван Миколайович (1914 — 30.VII.1976) — дудар з с. Верхній Ясенів (присілок Царина). Вчився грати на дуді в знаменитого дударя Гуцульщини Додяка (Тюдика) Максима Васильовича, досяг високої виконавської майстерності і популярності.

Сам виготовляв дуди. Деякий час грав в Гуцульському ансамблі з с. Криворівня. В складі ансамблю, а відтак і як дудар-соліст гастролював по містах і селах, брав участь в оглядах і конкурсах, нагороджувався грамотами та дипломами.

Був народним улюбленцем, виконував народні мелодії та танці на весіллях, толоках, вечорницях та храмових празниках. Добре грав також на сопілці, флюярі, теленці.

В нього вчилися грати на дуді М. М. Тафійчук і Онисим Польк з с. Верхній Ясенів, Іван Пониполяк і Фузуляк, з с. Голови. Дмитро Маротчак з с. Красноїлів, Іван Михайлюк з с. В. Ясенів, Ілля Косович із с. Тюдів Косівського району та інші.

МИХАЙЛЮК Кузьма Степанович (XIX — поч. XX ст.) — дудар з Верхнього Ясенова (присілок Млинський). Був знаменитим і широко відомим дударем. Навчив грати на дуді свого сина Івана, із яким часто грав туристам в Жаб'ю (тепер — Верховина), Ворохті та інших селах Прикарпаття. Знав дуже багато гуцульських мелодій, пісень та коломийок.

МИХАЙЛЮК (Штефаняків) Іван Кузьмович (1894 — 18.1.1971) — народився у Верхньому Ясенові (присілок Млинський). Ще хлопцем навчився грати на дуді від батька — Кузьми Степановича, з яким часто виступав перед туристами. Грав на весіллях і толоках, вечорницях і храмових празниках, ходив з колядниками. Грав до співу і до танців. Мав дуже багатий репертуар. Умів також грати на скрипці і сопілці.

За професією — будівельник, боднар, робив гребені із рогів і зажив слави як добрий майстер і музикант. Навчив робити дуди Михайла

Тафійчука, вчив грати на дуді і настроювати її Івана Мартищука, Андрія Шекеряка, Івана Понепольяка, Івана Ставчука та інших.

ПЕТРУК (Данилишин, Данилів) Юрій Данилович (1884-1938). Народився у Верхньому Ясенові (присілок Рівня). Грати на дуді вчився у Максима Додяка. Далі вдосконалював гру самотужки разом з товаришем Миколою Шкрібляком, з яким у хлоп'ячі роки випасав у лугах кіз.

Грав старовинні гуцульські мелодії, акомпанував на дуді до співу, грав до танців на весіллях, вечорницях, толоках, награвав похоронні мотиви на похоронах, ходив з дудою разом з колядниками. Бував на хрестинах та проводах. Працював лісорубом. І всюди шанували його, як одного з кращих дударів свого часу.

ПОЛЄК (Онисимів) Василь Онисимович (6.1.1933). Народився у Верхньому Ясенові (присілок Запогар). Грає на дуді з 12-ти років. Вчився грати від батька Онисима Петровича, а далі вдосконалювався як дудар самостійно та у свого наставника Івана Мартищука. Виконує гуцульські мелодії на вечорницях, родинних забавах.

За професією коваль і їздовий. Брав участь в аматорських гуртках, виступав на сценах місцевих клубів та в Івано-Франківську (1951 р.).

ПОЛЄК (Бойкунів) Онисим Петрович (1889 — 9.1.1970) — народився в с. Верхній Ясенів (присілок Запогар).

Грав на дуді з хлоп'ячих років, вчився грати в Максима Додяка. Дуже добре грав гуцульські мелодії і коломийки на толоках, вечорницях, храмових празниках, на зборищах в Синицях.

За професією лісоруб. Навчив грати на дуді сина Василя.

ПОНЕПОЛЄК (Грицьків) Іван Федорович (3.II.1916) — народився в с. Голови (присілок Дівок). Закінчив бухгалтерські курси і з 1945 по 1965 роки працював бухгалтером сільпо, відтак столяром у колгоспі, тепер — пенсіонер.

Ще хлопцем, слухаючи дударя Максима Додяка (Тюдика), захопився грою на дуді. Розповідав, що не раз обіцяв дати Додяку один злотий, лишень щоб той дав поспробувати заграти на дуді.

Навчився грати на дуді від Грималюка (Могура) Василя в 1940 році. Першу дуду купив у Івана Мартищука з с. В. Ясенів. Виконує різні гуцульські мелодії і танці (серед них "Аркан", "Решето"). Славиться виконанням сумних похоронних мелодій, а тому часто запрошують його грати "на посижіню", на якому по-старовинному обряду жінки (близькі родичі покійника) приповідать-голосять. Сумна гра на дуді додає більше туги і жалю. Грає Поніполек також в час похоронних походів від дому померлого до цвинтаря.

Запрошують його також грати на хрестинах, весіллях, вечорницях, проводах і зустрічах. Часто грав на храмових празниках, ходив з колядниками.

У нього вчилася грати кілька дударів, серед них І. А. Зеленський і син Понеполька Василь. Іван Федорович мріє, щоб і син став добрим і визначним дударем.

З 1988 року бере активну участь, як гравець на дуді, у Красноілівському відродженому Гуцульському театрі імені Гната Хоткевича.

РОКПЦУК (Бойкун) Петро Юрійович (1882-1940) — народився в с. Красноілів. Вчився грати на дуді і перейняв перший репертуар дударя від діда Даниліва.

Був обдарованим дударем, сам вмів робити добрі дуди. Загинув і похований в Сибіру.

САВЧУК (Штефанів) Іван Степанович (1904) народився в с. Верхній Ясенів (присілок Вівсик). З 1965 року живе в с. Зелена (присілок Угорський), високо в горах біля полонини Скупова.

Ще в молодості, маючи 20 років, почав грати на дуді. Вчився грати в Кузьми Івановича Михайлюка, який і зробив йому дуду, а також у дударя М. Додєка.

В репертуарі різні гуцульські мелодії, наспіви, танці. В довоєнний період грав в основному туристам у Ворохті, Яремчі, Івано-Франківську. В 30-х роках ходив з колядниками. Грав також на вечорницях, весіллях, толоках, літом — для молоді на гірських царинках, верхах, а також в колибах лісорубів, застайках для чабанів.

Працював лісорубом, будівельником, бував на інших роботах. Навчив грати на дуді обох своїх синів: Миколу і Юрія. Незважаючи на похилий вік, Іван Степанович держиться бадьоро, відзначається добрим здоров'ям (за все прожите життя ніколи не був у лікарні).

Постійно ходить одягнений у гарний гуцульський одяг.

САВЧУК (Штефанів) Микола Іванович (14.1.1955) — народився в с. Верхній Ясенів (присілок Вівсик). Семирічним хлопцем навчився грати на дуді від свого батька. Першу дуду зробив йому Іван Кузьмович Михайлюк з присілка Млинський.

Виконує гуцульські мелодії на весіллях, вечорницях, з колядниками. Виступає в концертних програмах в селі, районі, брав участь в обласних оглядах народної творчості.

Знімався в кінострічці "Карпатське джерело" (1986), виступав в передачі "Соняшні кларнети".

Вміє грати також на флюярі, сопілці, тиленці, дрімбі, скрипці і баяні.

Навчив грати на дуді брата Юрія.

САВЧУК (Штефанів) Юрій Іванович (6.II.1950) народився в с. Верхній Ясенів (присілок Вівсик). Маючи 15 років, навчився грати на дуді від брата Миколи. Грає гуцульські мелодії. Разом з братом виступав в передачі "Соняшні кларнети". Вміє грати на сопілці, гармонії.

СЛИВЧУК Василь — дудар з с. Замагора. Деякий час працював у бібліотеці. Виконував гуцульські мелодії.

ТАФІЙЧУК (Павлів) Михайло Миколайович (20.XI.1939) — народився в селі Буковець. У 1960 році почав вчитися грати на дуді від Івана Миколайовича Мартищука. Першу дуду виготовив для нього Іван Кузьмович Михайлюк.

Дуже майстерно виконує гуцульські народні мелодії, коломийки,

акомпонує до співу, грає танці та весільні мелодії і пісні. Навчив грати на дуді п'ятьох своїх синів (дочка Васирина грає на цимбалах).

Грав самостійно та родинним ансамблем на весіллях та святах. Виступав в Чернівцях, Івано-Франківську, Львові, Києві, Москві, Ленінграді та за кордоном.

Майстерно сам виготовляє різні народні музичні інструменти (сопілки, флюяри, тиленки, цимбали, скрипки), на яких добре сам грає, навчив цього мистецтва й синів. Дуди його роботи знаходяться в музеях Києва, Москви, Ленінграда. Виготовив 3 дуди для музикантів Канади. М. М. Тафійчук автор новаторського пристрою для перестроювання дуди.

Працює ковалем, користується повагою серед односельчан.

ХАРІНЧУК (Цізиків) Михайло Гаврилович (11.XI.1927) — народився в с. Краснолів. На дуді навчився грати самостійно. Народні мелодії, наспіви, співанки перейняв від своєї бабусі Параски, яка їх знала безліч. Знімався, як дудар, в кінофільмі "Тіні забутих предків", де грав гуцульські наспіви, похоронні мелодії. Знімався також у Києві в складі троїстих музик, часто грає на забавах, вечорницях, святах.

Живе у селі Верховина.

ШЕКЕРЯК (Шекеряків) Андрій Олексович (1898 — 16.IX.1985) — народний дудар і сопілкар. Народився в с. Замагорів (присілок Рикалівка). Грати вчився у Грималюка (Могура) Василя Івановича. Дуду робив йому Михайлюк Іван Кузьмович з с. В. Ясенів. Вправно виконував гуцульські народні мелодії і танці на весіллях, толоках, вечорницях і храмових святах, знав і похоронні мелодії, які грав на похоронах.

Грав добре і на сопілці, флюярі, тиленці.

Останні роки жив в с. Голови. Похований в с. Замагорів

ШКРІБЛЯК Василь Іванович — народився 1932 року в с. Верхній Ясенів (присілок Лихонький). Захоплювався грою на дуді М. М. Тафійчука, від якого і придбав перший інструмент.

Грає гуцульські мелодії на вечорницях, зустрічах, в колядниках. Вміє грати також на сопілці, акордеоні.

ШКРІБЛЯК (Феделюк) Микола Михайлович (1873-1945) — народився в с. Верхній Ясенів (присілок Рівня). Ще хлопцем, пасучи кози на лугах і зрубав, разом з своїм товаришем Юрієм Петруком змайстрував першу дуду і навчився грати на ній.

Учасник першої світової війни, перебував у полоні в Петропавловську, де виготовив собі нову дуду і користувався там великим успіхом і повагою за чудову гру на цьому інструменті. Повернувшись в рідне село, працював ватагом, чабаном.

Грав пастухам і прихожим на полонинах. Вмів також грати на сопілці, флюярі, трембіті. Трембітою подавав сигнал вівчарям та бовгарям (коли приганяти худобу і вівці на полудень чи вечір, бо в чабанів годинників не було, а на стаїщі ватаг мав годинник). Славився також як майстер по виробленню сиру і бринзи.

Запрошували його грати також на весіллях, толоках, вечорницях, на похорони. Ходив з дорослими колядниками.

Навчив грати на дуді свого сина Михайла. Грає на дуді його внук Василь (вчився у Тафійчука).

ЮРЧУК (Баранюків) Семен Васильович (27.VIII.1919) — народився в с. Перехресне (присілок Запотічок). В 1960-х роках навчився грати на дуді від І. М. Пониполяка, який і виготовив для нього інструмент.

В репертуарі — гуцульські мелодії, бере участь в аматорських гуртках. Пенсіонер.

ЯЦКОВСЬКИЙ (Кушнірчик) Дмитро Миколайович (1917-1943) — дудар з села Устеріки. Вчився грати на дуді від І. М. Мартищука. Дуже добре грав на сопілці та флюярі. На дуді виконував різні гуцульські народні мелодії, танці.

Б. Жеплинський
краєзнавець, старший науковий працівник, м. Львів
Д. Дідушко
краєзнавець, ветеран війни і праці, с. Красноїлів

* * *

Відомості про дударів Верховинського району, які зібрали Богдан Жеплинський і Дмитро Дідушко, дають нам уявлення про людей, які були закохані у цей непростий музичний інструмент, довіряли йому свої найкращі помисли, свою пісенну душу. Дослідникам довелося побувати у багатьох селах і присілках, розмовляти з багатьма людьми, щоб по крупинці зібрати матеріал для життєпису старійшин цього музичного спрямування на Гуцульщині. Та за кожним іменем музиканта — ціла життєва доля. Іноді щаслива, інколи трагічна, бо ж це були звичайні люди, яким довелося жити в конкретних умовах, брати участь у тих історичних подіях, сучасниками яких вони були.

Неоціненний вклад здійснили Богдан Жеплинський і Дмитро Дідушко в українську культуру, віднайшовши і класифікувавши імена верховинських дударів.

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ЧИТАЙТЕ І
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЖУРНАЛ «БАНДУРА»!
«БАНДУРА» — ЦЕ ЄДИНИЙ МУЗИЧНИЙ
ЖУРНАЛ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!
ТІЛЬКИ ВІД ВАС ЗАЛЕЖИТЬ ІСНУВАННЯ
ЖУРНАЛУ «БАНДУРА»!**

ХАЙ ЖУРЯТЬСЯ І ТІШАТЬСЯ БАНДУРИ

Замість творчого портрета

Мистецький керівник капелі Анатолій Юхимович з дружиною-бандуристкою.

У нашому народі кажуть, що людина тоді прожила повнокровне життя, коли виростила бодай одне дерево, виховала хоча б одну дитину і написала принаймні одну книгу. Та ще народ ділить людей на два типи: тих, хто після себе лише наслідить на землі, і тих, хто залишає слід.

Не сумніваюся ніскільки, що Анатолій Юхимович Грицай, про якого хочеться мовити сьогодні слово, має повне право належати саме до тих, хто живе, а не існує, кому доля вручила щастя бути потрібним для інших. Для таких, як Анатолій Юхимович, завжди знаходиться місце в куточку пама'яті як ровесників, так і вдячних учнів.

Протягом багатьох літ згадувалося ім'я цього невтомного пропагандиста кобзарського мистецтва у нас на Рівенщині. Разом зі своїми вихованцями він не раз виступав на сценах різного рівня. Слухали чарівний спів дзвінкострунних бандур як місцеві шанувальники народної пісні, так і гості з Канади, Австралії, Франції, Німеччини, інших малих і великих країн, де мешкають наші земляки-українці.

І завжди в слухачів іскрилися очі вдячністю за подарований голос України, такої багатой на історію, культуру і талановитих людей. Доводилося і мені бути свідком таких концертів, по закінченню яких ті ж канадці, австралійці чи французи підходили до Анатолія Юхимовича як кобзарського наставника і щиро запрошували його та його багатострунний колектив на відвідини країв, куди доля в різні часи закинула і поліщуків.

Позаду в А. Ю. Грицяя сорок літ творчої праці. Плідної і нелегкої. Плідної, бо не один десяток його учнів стали провідними артистами в республіці, з гідністю несуть поміж людей народну пісню, думу, до яких він прилучив їх у свій час.

Понад сорок телеграм з різних областей України надійшло в Рівенське музичне училище на адресу Анатолія Юхимовича в день його 60-ліття зі словами вдячності за кобзарську науку. Важко було знайти вільне місце і в актовому залі училища, коли відбувався творчий вечір ювіляра. Сюди прийшли і старі, і малі, всі, хто знає і шанує талант цієї людини, кому небайдуже до долі нашої української духовності. Привітали А. Ю. Грицяя представники творчих спілок Рівенщини, друзі, колеги, колишні й нинішні учні.

Та найчастіше слово брала бандура. Вона в сумувала, і раділа, повертаючи своїм голосом Анатолія Юхимовича в незабутню студентську молодість, пригадуючи йому і найдорожчу людину, першого і найкращого консерваторського наставника Кабачка, і друзів, і перші успіхи та невдачі.

Чи не від тих щемливих спогадів і навік увібраної любові до бандури, до народної пісні написалися тим же А. Ю. Грицаєм ось такі віршовані рядки:

Співай, бандуронько, співай!
І знай: є праведнії душі,
Вони шанують рідний край,
Вони й до тебе не байдужі.
Хіба для них не варто жить,
В тривогах мучитись, радіти
І знов на струнах ворожить
Та їх питать: чиї ми діти?

І тривогою билися струни, ніби вторили Грицаєвим словам:

Давно вже відсурмили журавлі,
І над Чорнобилем зима лютує,
Летить Вкраїна на пружнім крилі —
Невже її ніхто не порятує?

Бандуронько, чи дощ, чи сніг січе,
Великих сподівань звучи хоралом,
Підстав народові своє плече.
Не дай, щоб його душу обікрали!

На вечорі звучали і пісні А. Ю. Грицая, яких він написав теж багатенько і які разом з його учнями "пішли в люди" — "Журавка", "Нстелися, тумане", "Ой летіли гуси", "Росинка"...

А коли артист обласної філармонії заслужений артист України Ярослав Кульчинський заспівав народну пісню на слова Т. Г. Шевченка "Бандуристе, орле сизий", мені подумалось, що то саме про нього вона, про Грицая. Бо й справді, хіба в нас так багато подібних хранителів душі народної — пісні? Хіба не варто вклонитися доземно цій людині за безкорисну, копітку і багаторічну працю по пропаганді нашої історії, культури?

Дехто скаже: навіщо подібні дифірамби, час сам розсудить і оцінить зроблене. Але згадаймо, скільки тепла ми не додали в різний час справжнім "Гомерам України", які спалили свої серця і душі лише для того, аби ми задумалися (і не раз), "хто ми і чиї ми діти", куди йдемо і з чим, що залишаємо своїм нащадкам?

Хай журяться і тішаться бандури — свідки мрій, надій і сподівань нашого українського народу.

Юрій Береза

HRYHORY KYTASTY AND ZINOVIIY SHTOKALKO REMEMBERED

On Sunday, October 6, 1991 Ukrainians gathered at St. Andrew's Cemetery in Bound Brook, NJ for the blessing of the monument on the grave of the late Hryhory Kytasty, which was celebrated by the Very Rev. Artem Selepyna. Family members in attendance included his wife Halyna Kytasty, son Andriy and his two children from California, as well as Hryhory Kytasty's nephew Petro Kytasty and his family from Detroit. The church choir under the direction of well-known conductor and bandurist Taras Pavlovsky also took part in the service.

Under the direction of Maestro Hryhory Kytasty, the Taras Shevchenko Ukrainian Bandurist Choir immigrated to the United States, after World War II, settling in the Detroit area. During their concert tours throughout Western Europe, North America and Australia, these "ambassadors" of Ukraine carried the message of Ukraine's struggle for independence to non-Ukrainian audiences, and heartened the hopes of the Ukrainian community in the diaspora of a better future for their homeland.

It was very fitting, therefore, when after the service, Petro Kytasty performed a piece by Hryhory Kytasty, lyrics of Ivan Bahrianyj, in which he laments that the homeland can never be replaced. Afterwards, Petro Honcharenko, long-time administrator of the Ukrainian Bandurists noted in his address how regretful it was that Hryhory Kytasty could not be part of the triumphant return of the Chorus to Ukraine this past summer.

The next speaker was Mr. O. Shevchenko, who headed the fundraising campaign for the monument. He thanked Ms. Oksana Lubachevska, whose company was responsible for building the monument, and credited the design to Ivan Jaciw, an artist from Canada. Mr. Shevchenko also remarked on some of the tremendous contributions made by Hryhory Kytasty.

Mr. Ivan Burtyk, spoke on behalf of the National Executive of Ukrainian Veterans of the 2nd Division UNA. A number of veterans came in uniform with their flag, led by Wolodymyr Waskiw, who is also the musical director of the "Haydamaky" Bandura Ensemble. Mr. Burtyk read a very interesting historical memoir, written by Hryhory Kytasty, which is not well-known to the public.

Mr. Nick Czorny-Dosinczuk spoke on behalf of the New York School of Bandura, underlining Hryhory Kytasty's work with young people. He not only taught at a number of summer camps, workshops and found time for private lessons, but also took a special interest in each young bandurist. He was a teacher, mentor and friend to a whole new generation of bandurists, instilling in them the desire to continue his work. For example, when an advanced

Ivan Burtyk delivers eulogy.

ensemble was formed in New York City consisting of New York School of Bandura advanced students and members of the Ukrainian Bandurist Chorus who lived in the metropolitan area, he took the time to come out and work with them. The group's name "Echo of the Steppes" ("Homin Stepiw") was a gift from Hryhory Kytasty, who composed the instrumental piece of the same name. He was truly a "godfather" of sorts for bandurists everywhere.

Also in attendance were: Oleksiy Konowal of Chicago, who was very instrumental in the fundraising for the monument; Wolodymyr Tysowsky, former soloist of the Ukrainian Bandurist Chorus; Ivan Derkacz of Chicago, a great supporter of Ukrainian culture, who most recently donated over 30 banduras for the Ukrainian community in Brazil.

After the ceremony at Kytasty's grave, those gathered joined Petro Honcharenko at the grave of another great bandurist, Zinoviy Shtokalko, where Mr. Honcharenko, laid soil from Mr. Shtokalko's hometown, which was passed on to him during the Chorus's tour this past summer.

May we always member those bandurists who are laid at rest so far away from their homeland — Hryhory Kytasty, Zinoviy Shtokalko, Vasyl Yemetz, Wolodymyr Jurkewych, Hryhory Bashul, Leonid Haydamaka, Wolodymyr Bozhyk.

N. Czorny-Dosinczuk

ОСЬ ВІН, БАНДУРИСТ

Народився Богдан Михайлович Жеплинський 5 квітня 1929 року в Дрогобичі, на Львівщині. З дитячих років полюбив музику, навчався в дитячій школі по класу скрипки. Відмінно закінчив у 1946 році Яворівську середню школу, почав навчатися у Львівському політехнічному інституті.

На бандурі почав вчитися грати у львівського ентузіаста цієї справи, організатора першої капелі бандуристів на Львівщині — Юрія Сінгалевича.

Під час навчання в інституті продовжував вивчати гру на бандурі в керівника інститутської капелі Олега Гасюка, був активістою капелі бандуристів. В студентських гуртках вів також наукову роботу в галузі хемії та хемічної технології.

Після закінчення і отримання звання інженера (хеміка-технолога) працює деякий час в місті Пермі на одному з хемічних заводів. Продовжує займатись науковою роботою, стає активним раціоналізатором, активістом робітничого клубу, — керує робітничим хором, виступає як соліст-бандурист. Бере участь в оглядах творчості аматорських ансамблів, конкурсах, фестивалях, нагороджується грамотами та дипломами.

В 1959 році переїжджає до Нового Роздолу, що на Львівщині. Тут разом з братом Романом, дружиною Вірою Андріївною і дружиною брата Вірою Теодозіївною створюють родинний ансамбль бандуристів, який успішно виступає перед трудящими Прикарпаття, користується великою популярністю на Львівщині.

Далі, з братом Романом, створює при сіркоплавильному заводі Роздольського гірничо-хемічного комбінату (сьогодні Роздольське виробниче об'єднання "Сірка"), де він працює головним інженером, капелю бандуристів "Дністер", яка швидко завоювала щиру любов глядачів не тільки міст і сіл Львівщини, а й далеко за її межами.

Капеля успішно гастролює на Прикарпатті, виступає в Києві, нагороджується грамотами та дипломами. До капелі брати Жеплинські, поряд з бандурами, вводять інші українські народні інструменти: ліру, сопілки, литаври (тулумбаси), бубен, на яких навчають грати учасників капелі, робітників Роздольського гірничо-хемічного комбінату. Богдан Михайлович знайомить учасників капелі з історією кобзарського мистецтва України, залучає їх до збирання українських народних пісень, колекціонує рідкісні українські народні інструменти. За його ініціативою в колективі зароджуються цікаві традиції: за ветеранами капелі закріплюються новачки, які вивчають гру на українських народних інструментах, урочисто проводиться зачислення новачків до основного складу капелі. Капеля веде свій літопис, книгу відгуків, мала свій нагрудний знак.

*Богдан Жеплинський — кобзарознавець, ст. науковий співробітник.
Львів, фото з 1990 р.*

Про творчу роботу братів Романа і Богдана Жеплинських, які в цей час створюють ряд власних музичних творів, Київська студія кінохроніки зняла кіофільм.

В 1968 році Богдан Михайлович з сім'єю переїжджає до Львова, де по сьогодні працює провідним інженером науково-дослідного і проектного інституту сірчаної промисловості (НДПІ "Сірка"). В 1970 році Богдан Михайлович створює при Палаці культури заводу "Львівхемсільгоспмаш" нову капелю бандуристів "Заспів", якою разом з дружиною керує до 1986 року. В капелі "Заспів" грають дочка Одарка і син Тарас, продовжують добрі традиції, зароджені в капелі "Дністер". Капелю бандуристів добре знають в гуртожитках, базах відпочинку, на підприємствах Львова та області. Капеля з успіхом гастролює по Прикарпатті та інших областях України.

Богдан Михайлович Жеплинський часто виступає з лекціями, присвяченими розвитку кобзарства на Україні, українським народним інструментам, творчості видатних українських композиторів. Ось уже близько 40 років вивчає він творчість народних кобзарів та лірників, популяризує їхнє мистецтво. Він був одним з ініціаторів кобзарських концертів у Львові (1969 р.), записав твори визначних сучасних кобзарів: П. Носача, Г. Ільченка, Є. Адамцевича, О. Маркевича, М. Башловки, лірника О.

Чеперського та інших народних музик. Богдан Михайлович опублікував ряд цікавих статей, присвячених українським народним інструментам та творчості кобзарів. Серед них нариси про творчість кобзарів-бандуристів Ф. Циганенка, Г. Ільченка, найстрашу бандуристку України Є. Леміш, нову бандуру В. Герасименка "Львів'янку" та інші.

Член музичного товариства України та товариства самодіяльних композиторів Львівщини Богдан Михайлович, разом з братом, створив декілька оригінальних музичних творів. Серед них пісні "Цвіти, наш Роздол", "Дзвени, бандуро", "Веселі коломийки" та інші. Йому належать обробки багатьох українських народних пісень ("А ще кури не піли", "Ой, мала я миленького", "За нашою стодолю", "Як я їхав коло млина"), які ввійшли в золотий фонд капелі "Заспів".

Невтомний збирач перлин народної творчості та відомостей про народних музик Б. М. Жеплинський закінчує роботу над двотомною монографією "Кобзарі-бандуристи України", в якій, поруч з історією кобзарського мистецтва, подаються біографії більше 600 кобзарів-бандуристів України, починаючи з XVI століття, та приводиться бібліографія з питань кобзарства (понад 700 позицій).

Життя і творчість Б. М. Жемплинського є взірцем всестороннього розвитку людини. Здібний інженер і допитливий науковець (йому належить понад 60 публікацій з питань жемічної технології та інженерної справи, автор винаходів, декан хеміко-технологічного факультету народного університету технічного прогресу при інституті та ін.). Б. М. Жемплинський вміло поєднує основну роботу старшого наукового співробітника інституту сірчаної промисловості з великою громадською та публіцистичною роботою.

В 1988 році Богдан Михайлович був делегатом Першого республіканського з'їзду кобзарів і лірників України, на якому виступив з доповіддю "Історія розвитку кобзарського мистецтва на Україні". В січні 1989 року його обрано до складу правління створеного в інституті осередку Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, йому доручено очолити фольклорно-мистецьку секцію, яка вже підготувала і провела низку цікавих заходів.

Наукова і творча праця Б. М. Жеплинського відома і за межами України. Про його плідну діяльність згадувалось і в періодичній пресі в Югославії та Польської народної республіки.

Б. М. Жеплинський плідно працює на благо рідної науки та культури, бере активну участь у процесах перебудови та скріплення самобутності України.

MYRON SURMACH, SR. PASSES AWAY AT 98

Myron Surmach, Sr., well-known Ukrainian pioneer, apiarist, owner of the landmark book and giftshop SURMA in the East Village, as well as perhaps the oldest bandurist in the diaspora, passed away on May 12, 1991 at the age of 98.

I remember when Mr. Surmach first approached me at the New York School of Bandura about learning to play the bandura — at the young age of 82. He was excited about the prospect of being able to perform on the bandura, but was not sure what kind of audience he would have, “Perhaps I can just sit and play my bandura somewhere in the woods under an oak tree. I think that when I pass away, I can look on from behind how everyone plays, and maybe I will be given the opportunity to play at least one Ukrainian song. Who knows? — maybe they will be so taken by the bandura that they’ll give me a seat up front!”

Although he was very busy with his bees — he was known as the “honey man” — and tending to his business at the shop, Mr. Surmach pursued his interest in the bandura, taking lessons from Prof. Roman Lewycky, Lavrentia Turkewycz and others. Hours of practice paid off, and he soon started performing for senior citizens as well as children’s groups and classes that often visited his apiary in Upper Saddle River, NJ, in the vicinity of former President Nixon (who was a steady honey customer).

Mr. Surmach also appeared on a number of television interviews both here and abroad, where he talked about Ukraine, his life experiences and performed on the bandura. His well-established Ukrainian store served as an appropriate backdrop in these instances, since the walls are covered by priceless Ukrainian artifacts, including an antique lira (hurdy-gurdy), portraits of prominent Ukrainian figures, embroidery, ceramic and wooden art pieces. Some of the beautiful pysanky on display are the work of his daughter Yaroslava Surmach-Mills, whose colorful greeting cards made from her original glasspaintings depict traditional Ukrainian scenes of every season. The whole business is very family-oriented, as his son Myron Surmach, Jr. now runs the business and his grandchildren, particularly Daria and Markian are often seen helping out.

Mr. Surmach was a very generous man as well. He donated a number of his LIRA books — a valuable hard-cover collection of Ukrainian folk songs, and other sheet music to bandurists in South America and Ukraine, helping our less fortunate communities cultivate their Ukrainian folk music heritage.

When selling a bandura to a customer once, he told her that which a bandura as a companion, you can never be alone. (He also recommended a diet filled with honey, raw vegetables and fruit). It was this good-natured interest in each person that walked through the doors of his shop that made people remember him and want to come back. He was not only an institution locally,

From left: late Myron Surmach and Nick Czorny

but even visiting Ukrainians from all over the world would come in to see him, and yes, — to shop in his unique store.

A while back, in 1986, after performing at a function of the Ukrainian Museum, he good humoredly promised the audience that by the time he reached his 100th birthday, his playing would be much better. How unfortunate that he wasn't able to come through on his promise. Mr. Surmach, we hope that you finally get that front row seat so that your bandura playing will be heard in the heavens.

N. Czorny

ДО ВІДОМА БАНДУРИСТАМ І ЛЮБИТЕЛЯМ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Недавно появилось надзвичайно цінне видання на 290 сторінок, а твердій оправі "ЗБІРНИК НА ПОШАНУ ГРИГОРІЯ КИТАСТОГО" у 70-річчя з дня народження. Упорядкування і редакція проф. Якова Гурського. Праця видана Музикологічною Секцією Української Вільної Академії Наук в ЗСА. Музична редакція Василя Витвицького. 80 сторінок творів Маєстра Григорія Китастого.

1976 року Капеля Бандуристів імени Тараса Шевченка в Детройті видала під редакцією Уласа Самчука ЖИВІ СТРУНИ (Бандура і Бандуристи). В твердій обгортці 468 сторінок.

Ці дві перлини кобзарського мистецтва повинні бути настольними книгами в домі кожного бандуриста і тих які шанують і люблять українське мистецтво. Також різного рода кобзарські матеріали, платівки Капелі і різного роду бандури. можна набути в адміністрації Капелі в Детройті.

КОБЗАРІ ТА БАНДУРИСТИ СУМЩИНИ

Боярчук Степан Михайлович (1896 р. — м. Конотоп — 1979) — бандурист. Один із засновників, активістів і ветеранів Конотопської капелі бандуристів-запізничників.

Висоцький Іван Іванович (1919 р., на Сумщині). — Учасник Другої світової війни. З 1946 р. почав працювати завдуючим клубом в с. Воргол Путивльського району. Під впливом бандуристів, які виступали в селі, виготовив собі бандуру і самотужки навчився грати.

З 1968 р. працює в Будинку культури с. Волокитине Путивльського р-ну. Вчився по класу баяна на заочних курсах.

Керував невеликим ансамблем бандуристів при Будинку культури, часто виступав як соліст-бандурист або разом з бандуристом Костянтином Петровичем Санчевський чи завідуючою Будинком культури Марією Олександрівною Москаленко, яку навчив грати на бандурі.

Демченко Віталій Павлович (24.05.1946, с. Хмелів Роменського району). — Закінчивши 8 класів, вступив до Дніпропетровського професійно-технічного училища, де навчився грати на бандурі в гуртку бандуристів, яким керував В. Сидоренко.

Згодом став грати та співати в капелях бандуристів у Дніпропетровську. Великий вплив на формування його як бандуриста мав його земляк кобзар Євген Адамцевич.

З 1965 по 1970 р. служив у флоті на Далекому Сході, де брав участь в аматорських гуртках, виступав як соліст-бандурист, пропагував бандуру в Примор'ї. На крайовому огляді у Владивостоці нагороджений дипломом I-го ступеня.

Далі працює на заводі в м. Дніпропетровську виступає як соліст-бандурист.

Домбир (Уласенко) Прохор Уласович — кобзар з м. Конотопа. Був досить заможним, сімейним, а коли осліп, почав кобзарювати. За твердженням П. Мартиновича грав гарно, мав невелику бандуру.

Дробітько Федір Федорович (5.06.1904, м. Тростянець — 16.07.1949, м. Охтирка). Працював завідуючим магазином, а з 1937 р. — старшим інспектором культторгу. Учасник Другої світової війни.

Ще до війни навчився грати на бандурі в бандуриста С. С. Жукова. Не розлучався з бандурою і на фронті. Мав хист до столярства, виготовив близько 15 добрих бандур, які користувалися попитом. З 1946 р. жив у м. Охтирці, працював директором районного Будинку культури, брав участь у капелі бандуристів, виступав разом з С. С. Жуковим, а то й сам як соліст-бандурист (голос баритон). Керував хором.

У репертуарі бандуриста було багато народних пісень, серед них його улюблені: "Ой, попливи, утко", "Стоїть явір над водою", "Ой, горе тій чайці", "Стоїть дуб зелений".

Загинув трагічно в автомобільній катастрофі під час виїзду на концерт.

Дяченко Борис — бандурист із Охтирки Сумської обл. У нього вчився грати на бандурі Коломак Олесь Іванович з м. Тростянця.

Житченко (Жидченко) Василь Андрійович (16.08.1889 — м. Кролевець Сумської обл. — 20.10.1977 — там же). В 1924 р. придбав першу бандуру і почав вчитися грати, спершу у кобзаря Соколовського, потім у конотопського майстра гри Полтавського, згодом у П. П. Кононенка.

Організував і керував ансамблем бандуристів при Конотопському арматурному заводі. Виступав часто і як соліст-бандурист.

В 1937 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклору і етнографії в Києві від нього записано ряд творів. В репертуарі — народні пісні та старовинні романси.

Жуков Сергій Сергійович (25.09.1904 — с. Довжик, тепер Охтирського р-ну Сумської обл. — 28.10.1981 в м. Охтирка). — В 1919 р. закінчив в Сумах училище диригентів церковних хорів. В 1921-1924 рр. навчався в трудовій школі в с. Хорушівка Недригайлівського р-ну, далі працював рахівником.

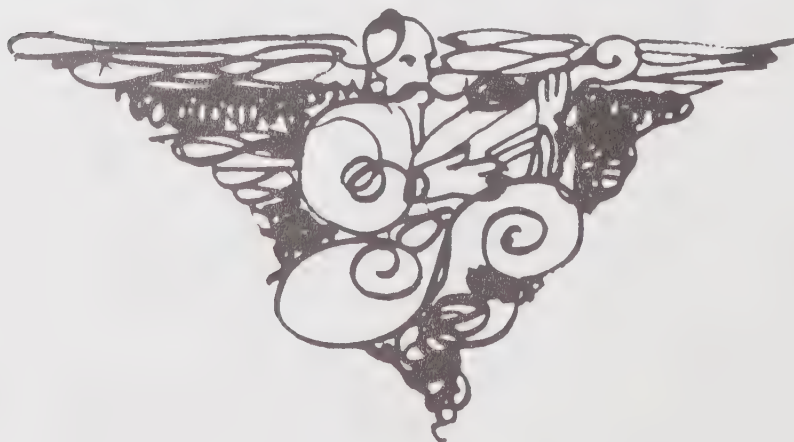
В 1931 р. переїхав до Охтирки, де працював бухгалтером в різних установах і керував хором при районному Будинку культури. З 1932 р. грав на бандурі, вчився у Миколи Ананійовича Гольця. Грав у гуртку бандуристів при Охтирському районному Будинку культури, яким керував М. А. Голець, далі сам керував цим ансамблем.

Учасник Другої світової війни.

З 1945 р. живе в Охтирці, працював бухгалтером та інструктором-методистом хорової справи. З 1949 р. — викладав музику та співи в педучилищі, середніх школах та музичній школі. Організував квартет бандуристів (О. В. Досенко, О. Чорнорук, Ф. Ф. Доробітько та С. С. Жуков), виступав також у дуеті з Ф. Ф. Дробітьком та як соліст-бандурист. В 1957 р. організував ансамбль бандуристів при Будинку вчителя.

З 1965 р. пенсіонер, жив у Охтирці. Там і похований.

Б. Жеплинський

ЛЬВІВ'ЯНКИ В ЛОС АНДЖЕЛЕСІ

Тріо бандуристок "Львів'янки". Зліва: Христя Залуцька, Оля Войтович, Оля Герасименко.

З-поміж усіх концертних груп з України, які мандрують по ЗСА і Канаді, відзначається своїм мистецьким рівнем вокально-інструментальне тріо бандуристок "Львів'янки", які виступали 13 жовтня ц.р. в Лос Анджелес. Пані: Христя Залуцька, Оля Войтович та Оля Герасимович творили добре, професійно підготовлене тріо, яке при вмілому супроводі бандур повністю віддзеркалили красу української пісні. Їх інтерпретація музичних творів може видержати критику найбільш вибагливих музичних знавців. Програма концерту була достосована до пересічного музичного смаку публіки. Композиції були видержані у зрозумілій для всіх класичній гармонії. Треба відзначити мистецьке виховання куплетових пісень, які звучали як самостійні музичні мініатюри. Репертуар програми складався переважно з творів сучасних і з недавнього минулого українських композиторів: О. Зуєва, Ю. Ланюка, В. Івасюка, Ю. Олійника, С. Баштана, І. Райчука, І. Марченка, Ф. Кучеренка, М. Колесси, Р. Купчинського і

других. Були також зразки інструментальних творів світових композиторів нпр. Ф. Шуберта, Л. Боччеріні, В. Вайта. Всі три бандуристики по-майстерному володіли удосконаленими бандурами, які мали систему перемикання тональностей і звучали немов арфи з різнобарвною райдугою овертонів. І тут насувається думка для композиторів — поширити гармонійний діапазон новими акордами. Бандура в такій тотальній системі створила б такі складні абстрактні почуття, яких клясична гармонія не може дати.

З другої сторони, необхідно також подумати над тим, щоб в ім'я історичної правди відтворити стару козацьку бандуру в її правдоподібно дорійській тональній системі.

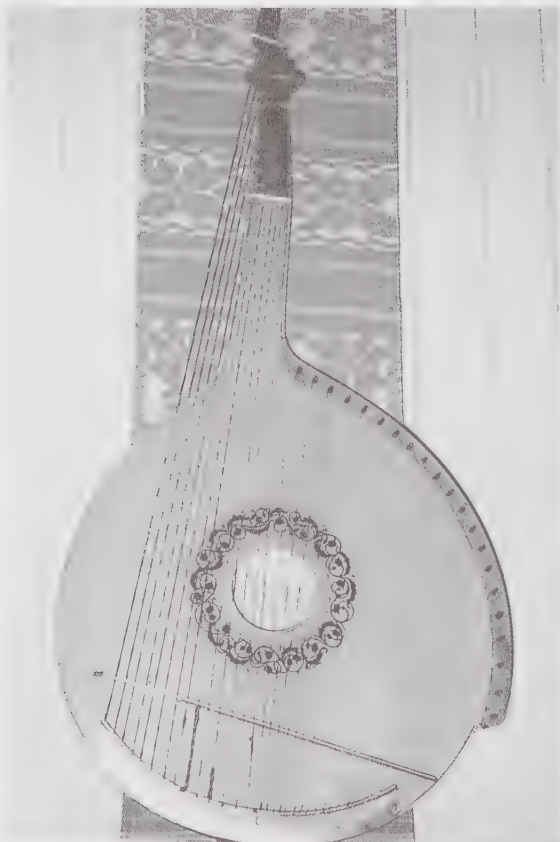
Професійне тріо "Львів'янки" має всі підстави до того, щоб плекати красу нашого національного інструменту бандури, супутниці чарівної української пісні.

Ігор Лесик

КОБЗАРСЬКА ВИСТАВКА В КИЄВІ

Київській кобзарській виставці чотири роки тому передувала перша в діаспорі двотижнева кобзарська виставка в Нью-Йорку, яка була відкрита в Українському Музеї. Наша виставка знайшла широкий відгомін на Україні, появились позитивні реценції, а в них запити, чому ми на Україні не можемо на це спромогтись.

Як пригадуємо, на нашій виставці в Нью-Йорку крім багатого архіву Школи кобзарського мистецтва, архіву капелі ім. Т. Шевченка в Дітроїті були показані різні бандури: дві оригінальні Зеновія Штокалка, бандура В.

Старинні бандури.

Старинні бандури. З колекції етнографа Івана Гончара.

Ємца, зроблена для Іринія Готри, єдиного монаха, що грав на бандурі, рідкісна бандура Степана Чорного, перша бандура Григорія Китастого, бандури В. Юркевича і Р. Левицького, бандура відомого майстра на Україні Корнієвського, одна з перших бандур з перемикачами, та бандури майстрів Кена Блума і Володимира Васькова. Серед них були дві бандури, які заслуговують на окрему увагу, зроблені д-ром Лятишевським. Показали ми також ряд малих бандур для дітей: чернігівську і Кен Блума, яку ми назвали "бейбі полтавка". Його і Вецля з Ошави, Канада, малі бандури найбільше вживаються в діаспорі.

Крім різного роду бандури (а їх було 19) ми показали ліри, кобзи, трмбіту, цимбали, дуду, дрімбу виробу Павла Данилова і різні сопілки. Наша виставка була першою такого роду і неабияким культурним досягненням. Вона викликала зацікавлення не тільки української громади, але й чужинців.

І ось з відродженням кобзарства на Україні ми є свідками великої кобзарської виставки в Києві. Вона відбулася в Українському фонді культури і привернула увагу багатьох шанувальників нашої історії, культури, духовності.

Крім музичних інструментів там були представлені народні картини, героєм яких був козак Мамай, рушники з різних регіонів, предмети побуту з давніх часів. Душею і організатором цієї виставки був Ігор Шрамко, кіномузикознавець. Ми там дізналися, що українська дума, кобза-бандура мають 500-літню історію, а своїм коренем сягають у далекі тисячоліття. Це все він доводить на прикладі конструкції кобзи-бандури,

Зліва: Наталка Сердюк, Валерій Морпель, Ліда Чорна-Матіяшек.

походження символічних знаків, якими оздоблений цей інструмент. Вивчаючи етимологію слова бандура, розшифровуючи символи, окремі знаки на ній, він знаходить їхні сліди у таких віддалених культурах як шумерська, антична, аж до індоевропейської. Він приходить до висновку, що ниточка за ниточкою веде до цікавих спостережень, що людина не самотня на цій землі і поява всього того, що нас оточує з діда прадіда — не випадкова.

Велике враження справила і експозиція та інтерпретація Ігора Шрамка на відвідувачів. Виставка ця дала уважному відвідувачеві широкий простір для роздуму. Кобзарська виставка в Києві сприймається як спогад про минуле і віра в майбутнє.

Найбільше захоплювали символи наші пращурів на рушниках—"мамаях", рогах, цимбалах, кобзах. Правильна інтерпретація символів дала можливість простежити справжній шлях культурної традиції нашого народу в процесі творення цивілізації.

Оглядаючи виставку, нам стає ясно, чому саме в українців бандура є народним інструментом, чому стрій її відомий не лише в античних греків, але зафіксований у цимбалах IV-V століття.

Сьогодні київська виставка готується до участі в роботі Міжнародної асоціації українців. Добре буде, щоб увесь світ радів здобутками нашої культури, нашої історії.

Оглядаючи київську кобзарську виставку, ми можемо сказати собі, що ми є справді древній і вічний народ.

Микола Чорний-Досінчук

КОБЗАР І КОБЗАРІ В ПРУДЕНТОПОЛІ

Разом з Шевченком прибули до Прудентополя бандури і розпочалося в тій же околиці кобзарювання.

Коли з нагоди 175-річчя народження Т. Шевченка розпочато українську площу під постамент нашому найбільшому поетові й Кобзареві, до Прудентополя, Парана, Бразилія, загостив великий ентузіяст і розповсюдник бандури зачарований кобзарством Микола Чорний. Тут він стрів Мирославу Криву, яка захопилась ідеєю розвинути музичну культуру на поселеннях та збудити в серцях доростаючої молоді ніжні, глибоко духові почуття любови до свого українського народу. Сьогодні скажемо — підготувати наш народ, розкинений по бразилійських закутинах, до ідеї незалежної України.

62 бандуристів з Прудентополя виконують "Думи мої" на площі Шевченка в Прудентополі 1-го вересня 1991 р.. Керує Сесілія Стіхар.

Микола Чорний постарався спонсорів на інструменти в ЗСА і Канаді. Вислав спочатку для Інституту Катехиток, потім для парафії св. Йосафата, тим для Інтернату св. Ольги, потім для св. Йосифа, а на кінець ще для школи Покрова Божої Матері — разом 62 бандури.

Щоб навчитися грати, треба було спровадити вчителя. І про то подбав Микола Чорний. Приїздив маестро Юліян Китастих два рази, Ліда Чорна, донька М. Чорного, Валентина Родак. За п'ять років з першої групи бандуристок капелі св. Ольги, яка постійніше вправляла гру, визначилась перша учителька-керівниця Сесілія Стіхар. Вона студентка педагогії музикознавства, вчиться в Академії Музики, любить дітвору і має дар легко передавати малим своє знання. Взялася Сесілія до керівництва, і тепер навчає дітей в Інтернаті св. Ольги, в Школі Покрова Божої Матері і в Семінарі св. Йосифа. З диригентом капелі на місці можна було організувати виступи окремих груп і згуртувати всіх разом в одну капелю.

Бандуристи виступали в Прудентополі при кожній нагоді: святах, фестивалі, конкурсах, шкільних влаштуваннях імпрез, запрошення з інших міст, їздили на Іраті, Уніон да Віторія, Пон та Гросса, Іваїпоран, Куритиби, Гварапуави, Фоз до Ігвасу.

1-го вересня на відкриття таблиць з написами тих, що причинилися до будови площі й монументу Т. Шевченкові, у святочній програмі 62 бандуристів заграли великого пророка: "Думи мої, думи". Народ зібрався на площі коло Шевченка під майорінням прапорів, між якими найвеселіше піддавався буйному вітрові синьо-жовтий прапор. Було 5 осіб з України: журналіст Станіслав Юхимович Лазебник та члени вокального ансамблю "Стрілецька Слава" Маріян Шухевич, Ігор Кушплер, Таїсія Повалій і Адріана Онуфрійчик, яка залишилася у Прудентополі на два місяці, щоб навчати гри на бандурі.

Нелегким був поступ наших кобзарів. Але чарівна музика заходила глибоко в серця кожного, хто до неї брався, її слухав. Діяння бандуристів розбуджувало почуття від кореня. Тепер щораз певнішим кроком поступає музична культура на поселенню в Бразилії. А заслуга тут найбільша Миколи Чорного та спонсорів-жертводавців, які подарували бандури Прудентополеві. Сердечна подяка Вам!

Ольга Корчагін

РІВЕНСЬКА КАПЕЛЯ БАНДУРИСТОК

Бандура... Історією їй призначено бути виразником заповітних мрій народу. В думках та піснях яскраво й правдиво відтворено героїчну визвольну боротьбу проти загарбників і поневолювачів нашого народу. Кобзарська дума й пісня — вагомий здобуток мистецтва й культури.

Попередниками кобзарів були музики, увінчені у фресках Київської Софії, оспівані автором "Слова о полку Ігоревім". Кобзарство своїм корінням сягає в часи Київської Русі. Кобзарі — творці героїчних творів, що блискуче змальовували події життя українського народу, закликали із зброєю в руках битися за волю і правду народу. Коли уважно прочитуємо сторінки історії кобзарства в Україні, переконуємось, що вони були улюбленицями народу. Люди знали їх і глибоко поважали.

Коли я читаю про великих кобзарів, то завжди питаю себе: звідки у них бралася така свідомість? Відповідь тут можна дати таку: вони постійно перебували серед знедолених, поневолених людей, на собі відчували тяжке життя, тілесні і душеві муки.

Помиляються ті, хто вбачає в кобзарях несвідомих, незрячих жебраків, життєвою метою яких було тільки випрошування милостині. Підкреслюю — це не було характерним для українських народних співців.

Невмирущих дух України завжди виявляється у творах народних мистців, а найбільше в бандурі. Спів бандуристів по-особливому хвилює слухача, він найбільш виразно передає невичерпну глибину народного світосприймання.

Капеля на міжнародному фестивалі в Білорусії.

Любов до бандури, бажання нести для свого народу кобзарське мистецтво об'єднало в капелі бандуристок дівчат різного віку, різних професій.

Рівенську капелю бандуристок засновано в 1871 році. Керівником її став випусник Київської Консерваторії ім. Чайковського Анатолій Грицай, учень в послідовник В.А. Кабачка, великого знавця і майстра кобзарської справи, який своїм чудодійним хистом окрилив нинішнє кобзарське покоління України. Ім'я Анатолія Грицяя — великого шанувальника і невтомного пропагандиста бандури, композитора — нерозривно пов'язане з біографією славного жіночого ансамблю, який є його дитиною і його мрією. Витоки кожної пісні, винесеної капелею в світ, щоб чарувати людей, пробуджувати в них високі почуття, починаються з серця їх мистецького керівника.

Тут також можна поставити питання: а що дає жінкам і дівчатам капеля? На це можна легко відповісти, бо А. Грицай має грубий зошит, де кожна може вільно висловитись. Ось декілька з таких висловлювань. З. Маменко: "Минув рік, а скільки цікавого, змістовного я почерпнула з цього джерела". І. Погубко: "Після кожної репетиції ми стаємо щасливі, радісні, бо несемо рідну бандуру в народ". Д. Ключко: "Подобається мені бандура і її срібний дзвін". Н. Сахно: "З хвилюванням згадую кожну годину перебування в капелі". Н. Собінан: "Наші успіхи привели нас до нашої столиці і далеко поза межі її". Л. Гусіна: "Бандура так захопила мене, що тепер я не можу уявити себе без неї". Т. Мирук: "У пісні я була закохана з дитинства, але бандура полонила мене цілковито".

Для багатьох учасниць капеля стала стартовим майданчиком для вступу на професійну дорогу. Найменше десять капелянок сьогодні є солістками в різних центрах України, або викладачами бандури.

Твори у виконанні капелі бандуристок неодноразово записували на платівки.

В капелі ведеться також загальноосвітня робота. На пробах А. Грицай знайомить бандуристок з історією кобзарства, життям і діяльністю кобзарів — гомерів України. Постійно ведеться робота над поліпшенням звучання, удосконалення прийомів гри на бандурі, строем, динамікою.

В капелі є своє "господарство" — 50 бандур і два комплекти костюмів: українські національні і стилізовані. Прошу придивитися уважно до знимки — самі переконаєтесь, що таких ще не бачили.

Капеля має свого старосту, якого вибирають на два роки.

Існування капелі стало поштовхом до виникнення нових ансамблів на Рівенщині — в Здолбунові, Осторозі і Дубні. В Здолбуновській музичній школі вже довго існує дитяча капеля бандуристів, якою керує Наталка Ігнатенко, вихованиця рівенської капелі. Молодечий запал бандуристок, їх ентузіазм, любов до бандури, — оце їх творче обличчя.

Капеля була учасником республіканського фестивалю, де дістала звання лавреата і золоту медаль. За велику виконавську майстерність була нагороджена грамотою Ради Міністрів України. У 1973 році капеля з особливим успіхом виступила у київському палаці "Україна". Рівенські бандуристи брали там участь поруч найкращих майстрів українського мистецтва. На міжнароднім фестивалі в Білорусі капеля здобула другу золоту медаль. На думку М. П. Гвоздя, визначного митця України — авторитет капелі є незаперечний.

Від часу свого заснування капеля дала понад 200 концертів. 1977 року осягнула звання Народної, а все це завдяки їхньому мистецькому керівникові Анатолієві Грицаю, який крім того, є ще й поетом.

<i>В дівочім царстві струни дзвонять.</i>	<i>Люблю я вас, моя надіє,</i>
<i>Співа бандура гімн весні.</i>	<i>Люблю невтомність ваших рук.</i>
<i>Жить в їх довічному полоні</i>	<i>Хай ваша пісня лебедіє,</i>
<i>Ох, як же солодко мені.</i>	<i>І не зазна ніколи мук.</i>

*Вам зичу світлої дороги.
Вкраїни мову збережить,
Щоб не терзали нас тривоги,
Щоб ми могли достойно жить.*

М. Чорний-Досінчук

ЛИСТ ДО "БАНДУРИ".

Вельмишановний Пане Редактор!

Перед моїм відлетом в Україну, звертаюсь до Вас з проханням помістити на сторінках часопису "Бандура" слова прилюдної подяки українській громаді в США за гостину й організацію концертів.

У першу чергу складаю подяку композиторові Юрію Олійнику і моїй

приятельці Олі Герасименко-Олійник, дружині композитора, за чудову гостину і організацію концертів на далекому заході США.

Щира подяка належиться п. редакторіві одинокого в світі журналу "Бандура" Миколі Чорному і його родині за організацію концертів в Нью-Йорку і Йонкерсі.

Сердечна подяка редакторіві часопису "Америка" п. Осипові Рожці і його дружині Тетяні за королівську гостину і за організацію концертів в Стемфордї, Гартфордї, Філядельфії і Трентоні. Хай Господь має Вас обоїх в опіці і допомагає в щоденному життї.

Вислови гарячої української подяки залишаю для п-ва Оберишиних, п-ва Лукових, панні Оксані Квасниківській, пані Марті Турчин і п-ву Недошиткам за приязне ставлення до нас і за поміч в організації наших концертів.

Своїм приятелькам Олі Олійник і Олі Войтович зачитую слова великого поета Тараса Шевченка:

"Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.

Ми ж довгі літа мали щастя бути берегинями нашої думи і пісні. Хоч доля розкинула нас по світі, нашим обов'язком буде боронити українську правду доступною для нас зброєю — бандурою.

Ваша

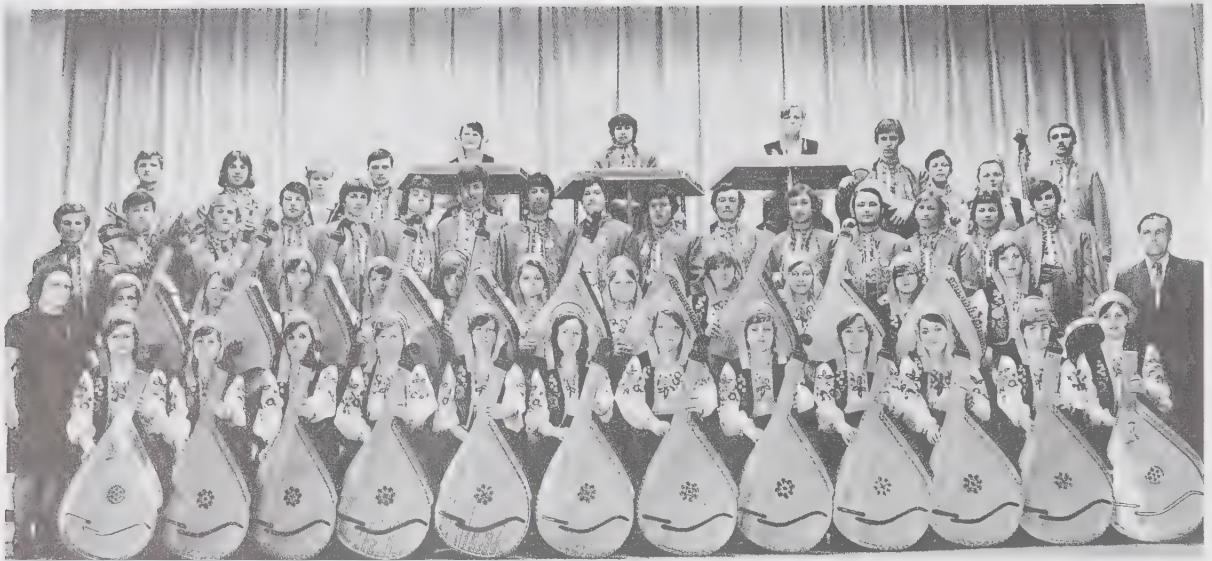
Христя Залуцька,
учасниця тріо бандуристок "Львів'янки".

КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ "ДНІСТЕР"

Безіменні народні співці віками складали міцні підвалини кобзарських традицій. Їх високе мистецтво передалося від покоління до покоління.

Спадкоємцями Остапа Вересая і Гната Хоткевича та багато, багато інших визначних кобзарів на західних землях України стали: Кость Місевич, Сінгалеви́ч і Штокалко. Відтак їм на зміну прийшли нові носії кобзарства. Серед них на Галичині сьогодні видне місце займають брати Жеплинські. Зокрема старший з них, Богдан Жеплинський, здавна відомий по всіх закутках Галичини. Він закоханий в українську народну пісню, співає і грає на бандурі. Сам він інженер, але з серцем лірика. Він і його брат Роман стали ініціаторами створення Капелі Бандуристів "Дністер", яка користувалася особливою любов'ю слухачів.

В 1959 році в місті Роздолі Миколаївського району на Львівщині в

Капеля бандуристів "Дністер" палацу культури заводу "Львівсільмаш", керівники і засновники Богдан і Віра Жеплинські. 1980 р., Львів.

Палаці Культури виробничого об'єднання "Сірка" засновано, як тоді її називали, першу робітничу капелю бандуристів, яка дуже швидко розрослася до 60 членів мішаного складу. А все це почалося з родинного квартету братів Богдана і Романа Жеплинських із їх дружинами.

Надзвичайно швидко капеля "Дністер" під керівництвом Богдана Жеплинського, талановитого бандуриста, набула популярности не тільки в самому Роздолі, але й далеко поза його межами.

Вже в 1963 році в рамках Всесоюзного мистецького огляду капеля "Дністер" брала участь у творчому світі народних ансамблів "Львівщина — рідному Києву" в столиці України. А вже в грудні 1963 року вони були учасниками першої передачі Львівської студії телебачення у Всесоюзній програмі "Голубий вогник".

Капеля була дипломатом обласних оглядів художньої самодіяльності в 1965 та в 1967 роках. Бере активну участь в численних тематичних та святкових концертах, святах пісні. Виступає в робітничих цехах та перед ширшим громадянством міста.

У 1966 році капеля "Дністер" перевела творчий "рейд" по Жидачівському районі.

Цікаво є знати, що капеля мала свій власний статут, нагрудний значок і цілий ритуал прийому у свій склад, та вела велику естетичну та виховну працю серед народу, що якраз тоді було найбільше потрібним. Відколи в Роздолі збудували новий Палац культури, капеля працює при ньому.

Найбільш помітним успіхом капелі є зорганізування, в той час, мабуть, першої на цілу Галичину, дитячої капелі "Струмок". Вона також дуже увидко розрослася і стала надзвичайно популярною в Роздолі і по цілій Галичині. За кілька років діти поповнювали ряди капелі "Дністер".

Також неодмінно треба згадати, що при капелі "Дністер" існувала мистецька рада і творча група. Капеля дбайливо вела збір і запис народних пісень, які в обробці братів Б. і Р. Жеплинських поповнили репертуар.

Були створені нові пісні: "Сірчаники Роздольські", "Дзвени, бандуро", "Цвіти, наш Роздол" та інші.

Майже всі учасники капелі були працівниками промислового об'єднання "Сірка".

Репертуар капелі складається переважно з народних українських пісень і творів класиків.

У Львівському історичному музеї зберігається книга відгуків з записами вражень від численних виступів капелі. Любителям кобзарського мистецтва і шанувальникам української культури рекомендую ту цікаву книгу оглянути, якщо хто-небудь буде мати нагоду відвідувати цей надзвичайно цікавий і рідкісний музей.

В 1964 році оператори київської кіностудії М. Пойченко та О. Щайкін зняли кінонарис про діяльність капелі.

Діяльність капелі "Дністер" висвітлювалось в періодичній пресі і окремих виданнях.

М. Чорний-Досінчук

ПОЖЕРТВИ НА ПЕРЕСИЛКУ ЖУРНАЛУ "БАНДУРА" НА УКРАЇНУ

Іван Деркач, Чикаго	120.00
Злучений Українсько-Американський Комітет Філядельфія	250.00
Об'єднання б. вояків Української Національної Дивізії	250.00
Н. і І. Дзерович	500.00
Іван Гулич	50.00
Володимир Васьків	50.00
Т. Богданська	50.00
Т. Павловський	50.00
Українська Православна Церква, Бофало	200.00

ПРЕС ФОНД

Др. С. Ничай	50.00
Капеля ім. Т. Шевченка, Детройт	1000.00
Др. Ю. Кишакевич, Пічсбург	30.00
В. Гляд, Англія	25.00
А. Криницький	20.00
Ірина Сташків	10.00
Л. Григорчук	50.00

Найстарша
і найбільша
братська,
забезпечена
і громадська
організація
українців
в Америці і
Канаді

*Заснована у
1894 році*

Запрошуємо
вас та членів
вашої родини
забезпечитися
в Українському
Народнім
Союзі та спіль-
но працювати
для добра
українського
народу

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ, ІНК.

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, INC.

30 Montgomery Street, P.O. Box 17A—Jersey City, New Jersey 07303 • (201) 451-2200

- *Має ново-впроваджену дуже корисну пенсійну грамоту*
- *Має 20 клас модерного забезпечення*
- *Сума забезпечення не має обмежень*
- *Виплачує найвищу дивіденду*
- *Видає щоденник Свободу, Український Тижневик і журнал для дітей Веселку*
- *Уділяє стипендії студіюючій молоді*
- *Удержує вакаційну оселю „Союзівку”*

- *Offers a very advantageous new annuity policy*
- *Offers 20 types of life insurance protection*
- *There is no limit to the amount of insurance*
- *Pays out high dividends on certificates*
- *Publishes the Svoboda daily, the English-language Ukrainian Weekly and the children's magazine Veselka — The Rainbow*
- *Provides scholarships for students*
- *Owns the beautiful estate Soyuzivka*

**УКРАЇНЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«САМОПОМІЧ»**

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ

**з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордості українського народу,
висловлюючи зокрема найвище признание**

НАШІЙ МОЛОДІ,

**що з посвятою включилася в ряди
КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА**

★ ★ ★

Ця найстарша й найбільша

УКРАЇНЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ

все готова

**служити усім банковими послугами
НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ
на найбільше корисних умовах,
що їх кредитівка дає своїм членам.**

**Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.**

МАЄТЕ ФІНАНСОВІ СПРАВИ?

Зайдіть до нас, або заличте телефонічно
і довідайтесь, що

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КРЕДИТІВКА В НЬЮ-ЙОРКУ

- Виплачує найвищі відсотки на звичайні ощадністі конті.
- Дає безкоштовне життєве забезпечення до 2,000.00
- Утримує пенсійні конті(IRA) на високих відсотках.
- Всі ощадністі вклади забезпечені федеральним урядом до 100,000.00 доларів.
- Уділяє позики на вигідних до сплати умовах
НА ВАШІ ОСОБИСТІ ПОТРЕБИ АБО
МОРГЕДЖОВІ ПОЗИКИ НА ЗАКУП РЕАЛЬНОСТЕЙ
- Видає різного терміну сертифікати.
- Безкоштовно забезпечує позики до 10,000.00 на випадок смерті або випадкової непрацездатности.
- З чистого прибутку дає пожертви нашим культурним, науковим, молодечим, мистецьким та релігійним організаціям.

ОЩАДЖУЄТЕ ЧИ ПОЗИЧАЄТЕ – ПАМ'ЯТАЙТЕ:

НАШ КАПІТАЛ мусить працювати ДЛЯ НАШОЇ ГРОМАДИ

UKRAINIAN ORTHODOX FEDERAL CREDIT UNION

304 EAST NINTH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10003 TEL. 533-2980/533-0673

ЗМІСТ

<i>Ярослав Черногуз. Заглиблення до коренів</i>	1
<i>Софія Грица. Традиція та імпровізація в пісенному виконавстві</i>	5
<i>Богдан Шарко. Композитор Остап Бобикевич</i>	10
<i>Микола Гоголь. Про українські пісні</i>	14
<i>Богдан Жеплинський. Нескорена пісня</i>	19
<i>Дарія Ковальчук. Шана бандуристові</i>	26
<i>Василь Уманець. Майстер кобзарської справи</i>	28
<i>Б. Жеплинський, Д. Дідушко. Верховинські дударі</i>	30
<i>Юрій Береза. Хай журяться і тішаться бандури</i>	39
<i>N. Czorny-Dosinchuk. Hryhory Kytasty and Zinoviy Shtokalko Remembered</i>	42
<i>Роман Мизь. Ось він, бандурист</i>	44
<i>N. Czorny. Myron Surmach, Sr. passes away at 98</i>	47
<i>Б. Жеплинський. Кобзарі та бандуристи Сумщини</i>	49
<i>Нам пишуть:</i>	
<i>"Львів'янки" в Лос Анджелесі</i>	51
<i>Кобзарська виставка в Києві</i>	52
<i>Кобзар і кобзарі в Прудентополі</i>	55
<i>Рівенська капеля бандуристок</i>	56
<i>Лист до "Бандури"</i>	58
<i>Капеля бандуристів "Дністер"</i>	59
<i>Оголошення</i>	62, 63, 64

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432

Капеля бандуристок зі Золочева.